

EENIGE

HISTORISCHE HERINNERINGEN

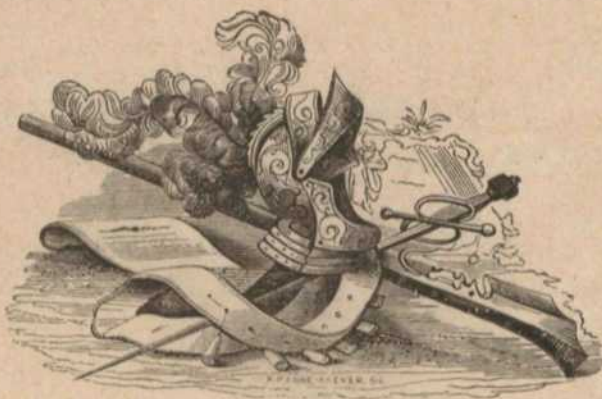
en Bijeenrapelingen

OVER WOMMELGEM EN OMSTREKEN,

DOOR

Gustaaf SPRINGAEL.

EERSTE DEEL.

ANTWERPEN.

L. JANSSENS & ZONEN, drukk.-uitgevers, Carnotstr. 125

— APRIL 1897. —

EENIGE
HISTORISCHE HERINNERINGEN
EN BIJEENRAPELINGEN
OVER WOMMELGEM EN OMSTREKEN.

Een woord van dank.

Wij denken het ons ten plicht, alhier een woord van dank te plaatsen, aan hen, die door hunne gunstige inschrijvingen en onderstand, dit werk op goeden uitslag hebben gebracht.

Onzen innigen dank aan de wel Edele Heer Frédégand Cogels, senator, aan Mevrouw Théopliet Meeüs, aan de wel Edele Heer Gustaaf Agie, aan Mijnheer Ant. Spruyt-Matzerath, aan Mijnheer Fl. Pauwels, aan de wel Edele Heer ridder van Havre, aan de wel Edele Heer baron de Gruben, senator, aan de wel Edele Heeren Alphonse en Pancrace Vermoelen, aan Mijnheer Hip. Meeüs en zooveel andere.

Het gansche Notariaat van het arrondissement Antwerpen, zonder eenige uitzondering, met de heeren Senator Leclef, Gheysens, Vekemans, F. Janssens, F. A. Ceulemans, De Bruyn, Aug. Van Dael, J. Belloy en A. Lamot, aan het hoofd, die ons werk geheel belangloos ondersteunden, ontvangen alhier onze oprechte erkentenis en dierbaren dank.

De Schrijver.

EENIGE

HISTORISCHE HERINNERINGEN

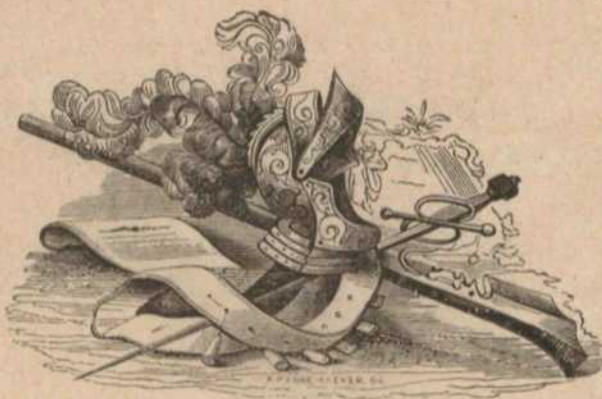
en Bijeenrapelingen

OVER WOMMELGEM EN OMSTREKEN,

DOOR

Gustaaf SPRINGAEL.

EERSTE DEEL.

ANTWERPEN.

L. JANSSENS & ZONEN, drukk.-uitgevers, Carnotstr. 125

— APRIL 1897. —

Voorrede.

Weinige gemeenten hebben welbewaarde en aantrekkelijke archieven zooals Wommelgem: ten allen tijde werd de aandacht der geschiedschrijvers er door geboeid. Sedert lang hebben wij er ons mede onledig gehouden, en wij hebben insgelijks alle de geschiedkundige boeken dienaangaande van Antwerpen en omstreken doorbladerd.

Heden geven wij onze herinneringen en bijeenrappingen aan het publiek, en wij durven verhoppen, dat er eenig nut en genot zal bij te vinden zijn.

De Schrijver.

INVENTARIS

van de oude Archieven der gemeente Wommel-
gem, opgemaakt den 4^{den} April 1888 door J. B.
Stockmans, archivist van Borgerhout, ingevolge
beslissing des Gemeenteraads van 27 Augustus
1887.

BESTUURLIJKE ARCHIEVEN.

Boeken.	Dagteekening.
1 Collegiaal Actenboek	1633-1686
2 " "	1687-1794
3 Kerkgeboden	1756-1795
4 Rekwestboek	1620-1795
5 " "	1685-1698
6 Losse rekwesten	1620-1795
7 Cohieren en optellingen van huizen, lan- den, enz.	1540-1795
8 Algemeen cohier der VII Kwartieren van Antwerpen	1684
9 Register van verandering van huizen, land en neiringen	1779-1788
10 Burgerwacht (reglement en lijsten)	1690-1786
11 Gedrukte plakkaarten	1600-1795
12 " "	1700-1795
13 Historische stukken	1440-1795
Beleiden der straten	1715-1780
Tienden	1745-1786
Inventaris der oude archieven	1762-1778
14 Krijgszaken	1600-1700
15 " "	1700-1795
16 " "	1700-1795
17 " (franschen oorlog)	1794-1800
18 Zetboeken	1642-1653
19 " "	1654-1672
20 " "	1704-1713

21	Zetboeken	1750-1759
22	"	1765-1768
23	"	1770-1779
24	"	1780-1796
25	"	1750-1788
26	"	1789-1796
27	Verpachting van het octroy op de banen	1620-1686
28	Verpachting der Zetboeken	1761-1778
29	Dorpsrekeningen (losse)	1560-1650
30	"	1616-1627
31	"	1628-1634
32	"	1635-1646
33	"	1646-1656
34	"	1657-1667
35	"	1668-1685
36	"	1685-1700
37	"	1700-1706
38	"	1707-1711
39	"	1711-1715
40	"	1716-1719
41	" (dubbel)	1720-1724
42	"	1728-1737
43	"	1738-1744
44	"	1746-1748
45	"	1749
46	"	1750
47	"	1751
48	"	1752-1753
49	"	1754-1755
50	"	1756-1761
51	"	1762-1778
52	"	1779-1788
53	"	1780-1795
54	"	1785-1790
55	"	1798
56	"	1798
57	" (varia)	1650-1750
58	Rekening van den Staten Impost	1653-1669
59	Rekening der subsidiën	1700-1708
60	" "	1709-1718
61	" "	1725-1728

62	Rekening der subsidiën	1725-1729
63	Personele en Impostrekeningen	1761-1777
64	Quartiersrekeningen	1761-1777
65	XX penningsrekening	1688-1696
66	" "	1729-1736
67	" "	1737-1745
68	Bede en XX penningsrekening	1761-1777
69	Quartiers- Personele- en Impostrekening	1778-1780
70	" " "	1781-1785
71	" " "	1786-1789
72	Losse stukken betrekkelijk de rekeningen	1600-1795
73	" " "	"
74	" " "	"
75	" " "	"
76	" " "	"
77	Gedwongene Leening	1795
78	Rekeningen der tafel van den H. Geest	1614-1630
79	" " "	1631-1653
80	" " "	1660-1669
81	" " "	1700-1710
82	" " "	1712-1719
83	" " "	1720-1724
84	" " "	1725-1729
85	" " "	1736-1746
86	" " "	1746-1755
87	" " "	1759-1777
88	" " "	1778-1783
89	" " "	1784-1789
90	" " " (varia)	1550-1795

RECHTERLIJKE ARCHIEVEN.

91	Scabinale protocollen	{ 1542-83; 1588-1613; 1589-1611
92	" "	{ 1604-20; 1626-32; 1632-46
93	" "	1642-53; 1661-1670
94	" "	1661-1673
95	" "	1673-1682
96	" "	1683-1695
97	" "	1685-1696
98	" "	1695-1716

99	Scabinale protocollen			1696-1733
100	"	"		1716-1725
101	"	"		1717-1730
102	"	"		1725-1740
103	"	"		1740-1749
104	"	"		1749-1756
105	"	"		1749-1761
106	"	"		1756-1770
107	"	"		1770-1785
108	"	"		1778-1784
109	"	"		1784-1787
110	"	"		1788-1790
111	"	"		1795-1796
112	"	"	(losse akten)	1600-1699
113	"	"	"	1700-1795
114	"	"	"	"
115	"	"	"	"
116	"	"	"	"
117	"	"	"	"
118	Condiitiën van verkooping van onroerende goederen			1700-1795
119	"	"	"	"
120	"	"	"	"
121	"	"	"	"
122	"	"	"	"
123	"	"	"	"
124	"	"	"	"
125	Condiitiën van verkooping van roerende goederen			1778-1781
125 ^a	"	"	"	1782-1787
125 ^b	"	"	"	1786-1787
125 ^c	"	"	"	1782-1784
125 ^d	"	"	"	1785-1787
125 ^e	"	"	"	1787-1790
125 ^f	"	"	"	1788-1790
125	Vierschaarrollen			1547-1597
126	"			1596-1603
127	"			1603-1615
128	"			1616-1647
129	"			1651-1670
130	"			1671-1717

131	Vierschaarrollen	1771-1796
132	Preparatoire Informatien	1615-1795
133	Proces tusschen de gemeente en de tiende- heffers (reparatie Toren)	1764
134	Proces tusschen de gemeente Wommel- gem, Wynegem en Deurne	1754
135	Proces tusschen de gemeente en Vremde	1722
136	Dossiers van twistzaken	1600-1795
137	" "	"
138	" "	"
139	" "	"
140	Weesmeesters, Staten en rekeningen van sterfhuizen	1600-1609
141	" " "	1660-1669
142	" " "	1670-1679
143	" " "	1690-1699
144	" " "	1700-1709
145	" " "	1710-1719
146	" " "	1720-1729
147	" " "	1730-1739
148	" " "	1740-1749
149	" " "	1750-1759
150	" " "	1760-1769
151	" " "	1780-1789
152	" " "	1790-1799
153	" " "	"

BURGERLIJKE STAND.

154	Geboorteakten	1655-1711
155	" "	1711-1772
156	" "	1773-1796
157	Huwelijksakten	1656-1710
158	" "	1710-1778
159	" "	1779-1786
160	Overlijdensakten	1656-1699
161	" "	1699-1778
162	" "	1779-1796

Burgemeesters

der gemeente Wommelgem van Prairial Jaar IX.

ECKERS, Joannes, maire te Wommelgem van Prairial jaar IX der Fransche Republiek. Hij was te Wommelgem geboren uit het huwelijk van Christianus Deckers met Catharina Dries, en is aldaar overleden op 11 Mei 1812 in den ouderdom van 84 jaar en 41 dagen.

2. VAN DEN BOSCH, Henricus, van Augustus 1809. Hij bekleede ook het ambt van notaris te Wommelgem en werd in deze hoedanigheid te Antwerpen benoemd op 21 January 1822.

3. HERMANS, Jacobus Josephus, van Mei 1817. Hij was te Wommelgem geboren den 12 Augustus 1778 en is aldaar overleden op 5 October 1857.

4. DE WAEL, Frans Ludovicus, van Juny 1818.

5. CORLUY, Gumarus, van January 1822. Hij was te Ranst geboren op 31 October 1769 en is te Wommelgem overleden op 9 September 1847.

6. DECKERS, Petrus Josephus Ambrosius, geboren te Wommelgem den 19 Maart 1817. Hij werd burgemeester op 20 November 1847. Hij was eerst notaris geweest te Westmalle, daarna te Wommelgem en werd in die hoedanigheid te Antwerpen benoemd op 7 October 1850.

7. MOONS, Joannes Jacobus, werd burgemeester van Wommelgem benoemd op 22 Maart 1851. Hij was geboren te Berlaer op 24 November 1793, — was zoon van Joannes Franciscus en van Elisabeth Gudula Van Elsacker, — weduwnaar van Joanna Maria Segers, — en is te Wommelgem overleden op 27 December 1867.

8. VAN BAUWEL, Joannes Baptista, geboren te Borsbeek op 27 April 1809, dienstdoende burgemeester van Mei 1866 tot 4 January 1867, — is te Wommelgem overleden op 19 Maart 1885.

9. DE BEUCKELEIR, Franciscus, geboren te Wommelgem op 17 Augustus 1822, aldaar overleden op 17 Augustus 1893. Hij werd burgemeester benoemd op 14 January 1867.

10. VAN TICHELEN, Petrus Joannes, geboren te Borsbeek, den 28 October 1827, burgemeester benoemd op 3 February 1885, te Wommelgem overleden op 28 April 1893.

11. BLOCKX, Joannes Franciscus, geboren te Wommelgem den 19 September 1822, dienstdoende burgemeester van April 1893 tot January 1896, en overleden te Wommelgem February 1897.

12. BEIRENS, Ferdinandus Ludovicus, geboren te Wommelgem den 4 Mei 1848, burgemeester aldaar benoemd op 20 January 1896.

Zeer Eerw. Heeren Pastoors

der Parochiale kerk van Wommelgem sedert 1604.

E pastoors van Wommelgem sedert dit jaar zijn : (*)

1. VERBELIUS, Joannes, van 1604 tot 15 February 1605.
2. STRIJP of STRIPPEN, Jacobus, van 1 February 1606 tot 1609.
3. VAN DEN BOSCH, J. van 19 February 1609.
4. KERREMANS, Joannes, van 19 Maart 1609 tot April 1626.
5. MICHIELS of MICHIELSEN, Reynier, van 12 September 1626 tot 23 Juny 1672. Dezen had Arnoldus Valckx voor hulp-pastoor.
6. VERBEECK, Martinus, van 16 September 1672 tot 5 September 1692. Hij was te Wommelgem geboren op 17 December 1640.
7. MALDERUS, Guilielmus, van November 1672 tot 15 Juny 1716.
8. DE CRAEN, Franciscus Xaverius, van 17 July 1716

(*) In eenen akt van 1394 word er ook gesproken van Joannes Van den Hoeven, alsdan pastoor te Wommelgem.

tot 1726. Hij was gewezen onderpastoor van Sint-Michiel te Leuven.

9. VAN TRIER, Christianus, van 4 April 1726 tot 26 Mei 1736.

10. DE WOLF, Guilielmus Josephus, van 10 July 1736 tot 24 September 1769. Hij was geboren te Antwerpen op 16 November 1699, is aldaar overleden op 24 September 1769, en hij had voor onderpastoor Cornelius De Wit. De Wit is te Wommelgem 45 jaar onderpastoor geweest en volgens zijn grafschrift overleed hij aldaar op 17 December 1781 in den ouderdom van 75 jaar. Hij is stichter van twee jaarlijksche brooduitdeelingen te Wommelgem.

11. WILLEMS, Franciscus Joannes, pastoor van 18 October 1769 tot 11 January 1795. Hij had als onderpastoor voorzegde heer De Wit en vervolgens de heer Geenrits.

12. BAX, Josephus Franciscus, pastoor van 1795 tot 31 October 1833.

De gedenksteen van dien pastoor, in de zijbeuk der kerk van Wommelgem, draagt voor opschrift :

D. O. M.

HIER LIGT BEGRAVEN

DEN ZEER EERWAARDEN HEER

JOSEPHUS FRANCISCUS BAX

GEBOREN TE BERLAER DEN 6^{en} NOVEMBER 1755

BACHELIER FORMEEL IN DE H. GODSGELEERDHEID

DEUGDRIJKEN EN NERIGEN HERDER DEZER

GEMEYNTTE WOMMELGEM SEDERT 1795

STERFT ALHIER 31 OCTOBER 1833

EN

ZIJNEN EERWAARDEN BROEDER

JOANNES LAMBERTUS BAX

PRIESTER, GEBOREN TE BERLAER 17 SEPTEMBER 1753

BACHELIER FORMEEL IN DE H. GODSGELEERDHEID

DIE STERFT ALHIER 15 JULY 1834

R. I. P.

13. PAUWELS, Egidius, geboren te Putte den 16 Maart 1797, priester gewijd te Mechelen den 26 February 1820, onderpastoor benoemd te Wommelgem den 1 Maart 1820, pastoor aldaar op 27 December 1834, stichtte er een klooster voor het onderwijs der behoeftigen en voor ouderlingen, in het jaar 1865; aldaar overleden den 25 February 1871. Onder andere waren alsdan te Wommelgem onderpastoors de heer Somers, nu pastoor te Pulderbosch, wijle de heer Bellekens, te Wommelgem overleden bij het uitoefenen van zijn ambt, en d'heer Van Bladel, nu pastoor te Borsbeeck.

14. HEILIGEN, Henricus Aloysius, geboren te Wese-mael den 14 July 1823, priester gewijd te Mechelen den 18 December 1847, onderpastoor te Duysburg den 29 Mei 1848, pastoor te Wommelgem den 24 Maart 1871, aldaar overleden den 25 September 1895. Hij heeft voor onderpastoors gehad de heer Van Bladel, reeds genoemd, de heer Wabbes, nu onderpastoor in Sint Eligius kerk te Antwerpen, de heer De Keyser, nu onderpastoor te Putte, de heer Van Dingenen, nu pastoor der nieuwe kerk « Deuseld » onder Schooten..

15. De Zeer Eerw. heer GEENS, Joannes Cornelius, geboren te Keerbergen den 26 July 1846, pastoor benoemd te Wommelgem op 26 October 1895. Hij heeft voor onderpastoor gehad genoemden heer Van Dingenen en thans de heer Van Winckel.

Notarissen

der residentie Wommelgem.

ORFS, Carolus Vincentius, van 1786 tot 1794. — Zijne minuten berusten te Antwerpen, ter studie van notaris Aug. Van Dael.

2. VAN DEN BOSCH, Henricus, van 2 July 1806 tot 21 January 1822. — Zijne minuten berusten te Broechem, ter studie van notaris Anthoni. In 1822 werd Van den Bosch notaris te Antwerpen benoemd.

3. DECKERS, Joannes Ambrosius, van 2 July 1822 tot 1846. — Zijne minuten berusten te Broechem, ter studie van notaris Anthoni.

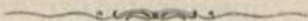
4. DECKERS, Petrus Josephus Ambrosius, eerst notaris benoemd te Westmalle op 3 January 1845, te Wommelgem op 18 April 1846 en te Antwerpen op 7 October 1850. — Zijne minuten, betrekkelijk de residentie Wommelgem, berusten ter studie van notaris Anthoni te Broechem.

5. VAN BEECK, Josephus Dominicus, te Wommelgem benoemd op 7 October 1850, te Berchem op 4 Mei 1864 en te Antwerpen op 14 Juny 1866. — Zijne minuten, betreffende de residentie Wommelgem, berusten ter studie van notaris Peeters te Wijnegem.

6. SPRINGAEL, Joannes Honoreus, notaris te Wommelgem van 4 Mei 1864 tot 9 Mei 1887. — Zijne minuten berusten, ter studie van notaris Peeters, te Wijnegem.

7. SPRINGAEL, Gustaaf Joannes Maria Honoreus, notaris te Wommelgem van 16 Mei 1887 tot 5 January 1897. — Zijne minuten berusten ter studie van notaris Peeters te Wijnegem.

8. ANDRIES, Gerardus Dominicus Ludovicus, te Wommelgem benoemd op 27 January 1897. (*)

(*) In 1606 vinden wij ook eenen notaris te Wommelgem, de genaamde G. Mertens. Andere inlichtingen dienaangaande ontbreken.

De laatste Secretarissen van Wommelgem.

1. SALICATI, F. van omtrent 1695.
 2. SALICATI, E. J. van omtrent 1725.
 3. SALICATI, Martinus, tot omtrent 1762.
 4. MASQUAR, J. Bapt. van 6 July 1762.
 5. MEGANCK J. Bapt.
 6. DECKERS, Joannes Ambrosius, heeft 45 jaar secretaris geweest, tot 1846.
 7. DECKERS, Constantinus Ludovicus Adrianus, van 27 April 1846.
 8. DE RIDDER, Carolus, van 19 January 1867 in vervanging van Deckers ontslaggever.
 9. DE SCHUTTER, Augustinus Pancratijs, van 17 September 1877, in vervanging van De Ridder, ontslaggever.
-

Wommelgem.

I.

an ouds is deze gemeente gekend. Reeds in het jaar 1277 werd zĳ ten leen gegeven door Jan, eersten hertog van Brabant, aan ridder Jan van Liere. De akte van gifte daartoe betrekkelijk is vermeld in het werk van baron le Roy, (*) gedrukt te Amsterdam in 1678, zoo als volgt : « Nous Jehans par le grac de » Diu, Dux de Lothier et de Brabant, » faisons à savoir à touz cheaux qui » ces lettres verront et orront, que nous » avons donniet et donons en droit » fief à monseigneur Jehan de Lyra » chevalier fil. Monseigneur Ernoul » de Lyra et à ses hoirs, toute la ville » de Wommelgem, avec touz cens, toutes rentes, toutes

(*) Baron Jaques le Roy. Het is in het huis, vormende den hoek der Arenbergstraat en de Lange Gasthuisstraat te Antwerpen, dat gewoond heeft de doorluchtige baron Jaques le Roy, heer van La Tour. Geboren te Antwerpen, den 28 October 1633, van eene oude adellijke familie, zond zijn vader hem op studie in de bijzonderste akademies van Europa, en bij zijne terugkomst gaf hij hem de verschillende ambten, welke hij aan het hof te Brussel vervulde. De Landvoogd zond hem in 1664 naar Madrid om er den toestand onzer provinciën bloot te leggen ; in België weêrgekeerd, gaf hij ont-

» tailles, toutes drotures, toutes les justices hautes et
 » basses, et quant que nous y aviens ou pouriens avoir,
 » en queilconque maniere que ce fust, etc. et pour que
 » ce soit ferme chose et estable, et que nous ne nous
 » hoir nen puission venir par nous, ne par autrui en
 » contre le don et les choses avant dites à noul jour ;
 » avons nous les présentes lettres seeleies de nostre pro-
 » pre séel, avec les seaux de nobles homes monsei-
 » gneur Godefroit, nostre frere, monseigneur Henry
 » de Lovaing, seigneur de Harstal, monseigneur Gerart,
 » seigneur du Buec et de Marbais, Godefroit de Vyane,
 » avec les seaulx d'autres nos homes monseigneur
 » Ernoul d'Yscha, monseigneur Wautir Volkart, mon-
 » seigneur Ernoul de Winegem, qui en connisance de
 » veriteyt, ont ces lettres seeleies de leur propres seaux,
 » en l'an nostre Seigneur M. CC. LXXVII, el mois de
 » Janvier. »

Te Wommelgem was het kasteel van Immerseel gelegen, dat in de vijftiende eeuw verwoest is geworden en dat nu nog in puinen ligt. (**) Het is onbekend in welke eeuw dit kasteel gebouwd werd.

slag van zijne bedieningen, om zich geheel aan de letterkunde toe te wijden. In 1678 gaf hij zijne *Notitia Marchionatus* uit, opgelnisterd door talrijke gravuren; in 1685 de plaatsbeschrijving van waalsch Brabant in 1696 een werk over de vernieling van Brussel, verder een groot historisch album der werkweerdigste kasteelen, landhuizen en kloosters van Brabant, bevattende een groot getal platen op staal, eindelijk verscheidene andere werken.

Baron le Roy gaf aanzienlijke sommen uit voor het maken der gravuren en het drukken dier verschillende in-folios, in zooverre dat hij er geheel zijn fortuin aan doorbracht, hij stierf te Lier den 7 October 1719, in den ouderdom van 86 jaren. Zijne werken, welke men nog alle dagen raadpleegt, worden gretig gezocht door de liefhebbers; ongelukkig zijn de platen zelden volledig. (Extraktum: Historiek der straten en openbare plaatsen van Antwerpen, door Aug. Thijs. 1879 Bladen 564 en 565.

(**) Gezegd werk van le Roy van 1678, bevat eene gravure van het hof van Immerseel. Alsdan reeds bestond daar niets meer van, dan het bouwvallig hoog gebouw in denzelfden staat gelijk wij het gekend hebben over een tiental jaren.

Zoo de kerk van Wommelgem nog in haren vroegeren toestand bestond, dan zou men waarschijnlijk dit jaar wel vinden; doch, op 26 Mei 1589 werd dien tempel verwoest door de vereenigde belgen en bij die verwoesting zijn al de opschriften der graven vernield geworden. In de kerk van Broeckhoven bestaat een prachtig praalgraf ter gedachtenis der familie van Immerseele met het volgende opschrift:

D. O. M.

ET PERPETUAE MEMORIAE MONUMENTUM ILLUSTRISSIMI DOMINI ENGELBERTI d'IMMERSELLE, COMITIS DE BOCKHOVE ET S. R. J. VICECOMITIS ALOSTANI, TOPARCHAE DE IMMERSELLE, WOMMELGEM, ITEGEM, LOON, HAVELUY, EECHOUT, ETC, QUI OBIT XXVI SEP. M. DC. LII.

ET ILLUSTRISSIMAE DOMINAE HELENAE DE MONTMORENCY FIL. NATU MAXIMAE ILLUSTRISSIMI JOANNIS DE MONTMORENCY, PRINCIPIS DE ROBEECQ COMITISSAE DE BOCKHOVE ET S. R. Y. VICECOMITISSAE ALOSTANAE ETC, QUAE OBIT XIII JULII ANNO M. DC. XLVIII.

le Roy geeft ook nog de volgende inlichtingen over de opvolgende eigenaren van het hof van Immerseel.

« Extract uytten register vanden ontvanghen der hergeweyden ghedaen inden Souvereynen Leenhove van Brabant ab anno 1649 tot 1661 alwaer fol. 149 verso staet:

» Comparerende Heer en Mr. Jan Wyelems Licentiaet inde rechten, heeft ten behoeve van Heer Thomas van Immerseele Grave van Boeckhoven, Borchgrave van Aelst te leene verheven bij doode wijlen Heer Theodore van Immerseele Grave van Boeckhoven en Borchgrave van Aelst sijnen broeder) t' hof van Immerseele, enz. Actum 21 Augusti 1654.

» Extract uytten Hooft-leen-boeck vanden quartiere van Antwerpen berustende in de Greffie vanden Souvereynen Leenhove van Brabant, alwaer onder de capitulatie van Immersele inde prochie van Wommelgem en Gestel fol. cc. xcii, staet als volgt:

» Engelbert van Ymmerssele Zone wijlen heeren Dierix bij donatie en transporte hem gedaen voor Schepenen van Antwerpen bij Engelbrecht van Ymmerssele ondergeschreven zijnen grootvader 12 Aprilis 1612 Engelbrecht van Ymmerssele VIII Aprilis M. ccccc ende LI voor paesschen bij doode wijlen Joncker Philips van Ymmerssele sijns vaders ondergeschreven.

» Joncker Philips van Ymmerssele xv Maai anno M. ccccc. ende x LVIIJ. bij doode wijlen Karels van Ymmerssele sijns brueders onderss.

» Karel van Ymmerssele xxviiij Junii anno M. ccccc. xxxiiij bij doode wijlen Franchois van Ymmerssele sijns brueders ondersch.

» Franchois ende Karel van Ymmerssele prima Julii anno M.ccccc.xxviij. bij doode wijlen heeren Jans van Ymmerssele Ridders huers vaders.

» Jan van Ymmerssele Merckgreve van Antwerpen xix. Martii anno M.ccccc.x. bij doode wijlen vrouwen Lijsbeth en van Ymmerssele sijnder nichten onderss.

» Jouffrouwen Lijsbeth van Ymmerssele xi Februarij anno M.cccc.L. bij doode wijlen Arnts van Ymmerssele huers brueders.

» Arnt van Ymmerssele bij doode heeren Arnts van Ymmerssele sijns vaders onderss, anno M.cccc.xxxiiij.

» Her. Arnt van Ymmersselle bij coope.

» Vrouwe Katherine van Ymmerssele sijn dochter heeren Wijnants wijff van Rode.

» Her. Jan van Ymmerssele soenen wijlen heeren Godevaerts onderss.

» Her Godevaert zone heeren Jans van Ymmerssele hout 't hof van Ymmerssele mitten winhove groot wesende onder winnende lant, beempde, aerde en bogaert, omtrent lix bunderen, daer af de vive en vijftigh bunderen ligghen tusschen de Coubeke aen d'een sijde, en Rollebeke bij 't voorss. hof van Ymmerssele, en d'ander iiij bunderen gheheiten d'Molenbroeck liggen aen Mathijs slabbeveren erve aen d'een sijde en Jans vanden Werve erve aen d'andere.

Tot welcken voorss. hoeve behoert t' dorp van Wommelgem mitten heerlicheyden van alle kueren en brucken totter leveringhen toe, welcke dorp van Wommelgem paelt metter eene zijde aen 't dorp van Doerne, metter andere zijden aen 't dorp van Ranst, mitten eenen eynde aen 't dorp Olegghem, en mitten anderen eynden aen Vremde, streckende mitter herstraten aen 't dorp van Borsbeke, behoert noch totten voerss. goeden een derdendeel vander grodter thienden van Wommelgem, daer aff den Cappitulen van Antwerpen en den Prochiaen van Wommelgem, d'ander twee deelen toebehooren, Item noch een wintmoelen en ii watermoelen d'eene eenen coeren moelen en d'ander eenen smoutmoelen die binnen corten jaeren affgebrant sijn. Item noch eenen chijns ghedraghende jaerelix ontrent xxx schel. ouder groot xlvi. cap xlv. hijnnen xiiij. pont. was xxxviij. oude groote, v. schel. Lovens, xxi tournoisen en xxxv. veertelen evenen mitten heerlijkheyd van erven en onterven; Behoeren noch totten voerss. goeden xiiij manschappen. »

De geschiedkundige J.B. Gramaye in antiq. Ant. B. 4. c. 9 spreekt ook over Wommelgem. « Na toebehoort te hebben aan de familie van Immerseel zou het den eigendom geworden sijn der familie Boot. Volgens diploma van het jaar 1593 zou Michael Boot die heerlijkheid gekocht hebben van Joachim Steidlin en Suzanna Smits, echtgenoten, in welken diplooom het genaamd wordt 't hof te Sompeke ghelegen in de heerlijkheyd van Wommelgem, en noch den heerlijcken chijshof met meyer en laten enz. jaerlijcx uytbrengende achtentnegentich capuynen, twee en twintich hinnen, vier veertelen evenen, vier ponden was, met noch in gelde in diversche munte ontrent twintich Rinsgulderen sesthien stuyvers enz. waeraf sesse oude schilden, vier capuynen, twee hinnen en vier ponden was (leen synde) te leene worden ghehouden vanden heere van Wommelgem enz. »

In de protocollen der stad Antwerpen van het jaar M. cccc. xl lezen wij het volgende :

« Willem, Jan en Costen van Berchem, filii Jans en van vrouwe Diricke van Bruyckem, scheyden en deylen de goederen van hunne ouders. Willem heeft het hof van Westmal, met de heerlijkheyt en het hof te Bruyckem in Gelderlandt ; Janne het hof te Wommelgem, Costen het hof te Schelle. »

Maar wij kunnen niet bewijzen welk het goed is dat in deze bladzijde vermeld wordt als te beurt zijnde gevallen door de nalatenschap zijner ouders aan Jan van Berchem ; maar wij denken dat het 't hof te Sompeke is, waarvan reeds vroeger gewag is gemaakt, want uit de voorgaande stukken blijkt het immers genoeg, dat het slot van Immerseel altijd in dezelfde familie is geweest.

Niet ver van 't hof van Sompeke was eene kapel aan den H. J. Baptista toegewijd ; de kapelaan daarvan had een groot bestaan. Onbekend is de oorsprong dezer kapel en door wie de giften gedaan werden.

Het was insgelijks omtrent 1650, dat te Wommelgem den eeredienst begon tot de H. Maria, in eene kapel opgericht aldaar door het toedoen van Anna Frederix, jonkvrouw van Seclijn, weduwe van Jan Roose, consul van Antwerpen.

Ook in de zestiende eeuw bouwde de Italiaan, N. Afhaytady, te Wommelgem een hof in toskaanschen stijl, zooals er in dien tijd geen bestond. De inwoners van Wommelgem noemen het « 't verbrand hof » zooals wij later zullen zien. Dit prachtig hof heeft ook toebehoort aan de abdij van St-Michiël, te Antwerpen, deels uit gift door den prins, deels uit gift van de voormalige eigenaars van dit hof, zooals blijkt uit de archieven der abdij.

(Extractum le Roy. 1678. Blad 203 en volgende.)

In het werk van Aug. Thijs getiteld : « Historiek der

straten van Antwerpen,» staat nog het volgende, betrekkelijk de familie van Immerseel :

« Jan van Immerseel, markgraaf en heer van Wommelgem, overleed te Antwerpen in 1504. Zijn zoon volgde hem op in die hoedanigheden en bleef dit tot 1520. Hij was raadsheer en kamerheer van Karel V. die hem in zijne brieven zeer vleidend « mon cher et féal cousin » noemde. Hij was van de schatrijkste personen van het land. De familie van Immerseel is uitgestorven in de volgende eeuw. Een der laatste van hen is de markgraaf Jan van Immerseel, die tijdens de kerkverwoestingen van 1566, in de kathedraal van Antwerpen met zijn voetvolk rukte, doch vluchten moest voor de dreigende houding van het gepeupel. »

In het jaar 1740 behoorde de heerlijkheid van Wommelgem aan den hoog edelen en welgeboren heer messire Charles d'Immerseel, graaf van Bouchoven en des H. Roomsche Rijck, graaf der stede en land van Aelst, vrijheer tot Loon, Hareluy, Eeckhoute en heer van Wommelgem.

In 't jaar 1759, volgens de archieven der gemeente Wommelgem (farde 51) behoorde de heerlijkheid van Wommelgem aan zijne excelentie den heere prins de Gavre, markgraaf d'Aiseau, heer van Immerseel.

Vervolgens aan den heer de Neüff, den heer du Bois de Vroylande.

In het jaar 1773, volgens de archieven der gemeente Wommelgem, (farde 120) behoorde de heerlijkheid van Wommelgem aan messire Leopold Albert Joseph D'anneux D'Immerselle, markgraaf De Wargines Prins van Gavre.

Van 20 December 1776 behoorde de heerlijkheid van Wommelgem aan Joncker Simon Joseph Charles de Neüff heere van hoogelande Aissche, Ensefair, Walhain en der heerlijkheid van Wommelgem.

Wommelgem.

II.

ET lot onzer voorouders, in de XIII eeuw, was in de handen van een aantal heeren en geestelijken stichten.

De heeren van Immerseel, hadden alzoo te Wommelgem, een domein waarvan de stichting ongetwijfeld tot het Frankisch tijdvak opklimt. Immerseele is een Scandinavaafsch woord, dat, volgens den heer kolonel P. Van den Bogaerde, koehouderij (*vâcherie*) beteekent. Het domein van Immerseel lag besloten tusschen de gemeente Deurne, Wommelgem en Wijnegem, en werd doorsneden door de Groote Schijn. De plaats was van ouds gekend om hare uitgestrekte weelderige beeinden. Baron le Roy (*marchionatus* s. r. i. bl. 205,) wijdt het deze regelen toe : « onder deze heerlijkheid (van Wommelgem) ligt het kasteel van Immerseele, 't welk in de voorgaande eeuw verwoest werd, en thans in puinen ligt (1678). Voor het geestelijke hangt het af van de kerk van Deurne ; nu, wanneer of door wie hetzelfde gebouwd werd, heb ik niet kunnen vinden : ik hebt

nogthans ontdekt dat het oudtijds aan de dynasten dezer plaats behoorde, waarvan het thans nog het erfgoed is.»

Het goed van Immerseel staat in de lijst der cijzen, door de abdij van Eename onder Deurne ontvangen in de tweede helft der xiii^e eeuw, beschreven als volgt: «*Terra de Immersele XX denarii in natalibus, et decima terra illius nostra est.*» — Het land van Immerseel geldt 20 denavien te kersmis, en deszelfs tiende hoort onze abdij van Eename toe. (Cartulaire d'Eename, bl. 279.)»

Reeds in de xiii eeuw, en mogelijk veel vroeger, was het goed van Immerseel in bezit van het ridderlijk geslacht van Lyere.

Jan I, hertog van Brabant, begiftigde *Monseigneur Johan de Lyra*, zoon van Arnold van Liere, met het dorp Wommelgem (*toute la ville de Wommelgem*) zegt de akte, met zijn hoog en laag gerecht, (Januari 1287. n. 5.)

De stamboom der familie meldt dat de nieuwe heer van Wommelgem het kasteel van Immerseel bouwde in 1280. Sedert werd deze tak der van Lieren algemeen van Immerseel geheeten, naar het heerlijk verblijf van dien naam.

Wanneer Godevaart van Immerseel het leengoed te Immerseel in de xv^e eeuw verbiëf, bevatte het eenen «*winhove*» of wijnhof en een domein van 59 bunderen in winnende land, beemden, bosschen enz; verder de heerlijkheid van het dorp van Wommelgem, met een derde deel in de groote tiende aldaar, eenen windmolen, twee watermolens, eene koorn- en eenen smoutmolen — «*die binnen corte jaeren affgebrandt zijn*» (*machionatus* bl. 207.) een weggeld over den Immerseelschen dijk, enz.

Elisabeth van Immerseel verkocht ten jare 1472 den afgebranden watermolen van Immerseel aan de stad Antwerpen, om er een spuihuis in te richten voor het opvangen der Schijnwaters, die de nieuwe Herenthalvaart moesten voeden.

Aangaande de grenzen van Wommelgem rezen er zoowel op burgerlijk als op geestelijk gebied, meermaals geschillen.

Het oudst bekende geschil dagteekent van 1321. Reeds vele jaren bestond er tweespalt tusschen den pastoor van Deurne en dien van Wommelgem over de woning van Joannes de Coudelaere, palende tegen de beek, en welke ieder tot zijne kerk voorgaf te behooren. In voormeld jaar gaf de officiaal van Kamerrijk of 's bisschops vertegenwoordiger, destijds te Brussel verblijvende, last aan Arnold, landdeken van Antwerpen, ten einde deze zaak te slechten.

Op den tweeden kerstdag daagde deze de pastoors, op straf van ban en opschorsing, den 30^{en} December ter O.-L.-Vrouwekerk in S. Margaretakamer te verschijnen, vergezeld van Jan van Liere en dezes dochter Elisabeth, gemalin van Jan van Deurne, ten einde over te gaan tot het onderzoek van de grensscheiding van gemelde parochiën; en 's anderdaags riep hij den pastoor van Wommelgem nogmaals op, om met Jan van Coudelaere te verschijnen.

De partijen verschenen ten gepasten dage en, na rijp onderzoek, sprak de landdeken een vonnis uit, waarbij het betwist huis aan de kerk van Deurne toegewezen werd, alwaar Jan van Coudelaere, zijne familie en afstammelingen voortaan ook hunnen Paaschplicht zouden te vervullen hebben.

De hier bedoelde woning van Jan van Coudelaere was het van ouds omwaterd goed te *Manebrugge* tegen de koude Beek gelegen en sedert de xvii eeuw den «*Sprinkhaan*» genaamd. Het grensscheidingverdrag van 1756 kende dezen eigendom toe aan Borsbeeck.

Degelijk misverstand heeft ook bestaan over het Kasteel van Immerseel, doch hierover ontbreken de stukken.

(Extraktum «*Deurne en Borgerhout*» door J. B. Stockmans. B.I. BL. 165-66-188-89.)

Volgens de geschiedenis der gemeente Schelle door de heeren De Raadt en J. B. Stockmans, zou Hendrik Sanders, het hof Immerseel, onder Wommelgem, in 1432/33 herbouwd hebben, voor Ridder Jan Veleyn. Sanders verbond zich jegens Ridder Veleyn te leveren tegen Sint Jans mis 1432, « LM (50.000) goeden custbaeren roeden quareele.... voor 't geleege 't scepvoirde (scheepveerdig te Kallebeek. »

In 't zelfde historisch werk word vermeld het overlijden op 6 February 1655 van Jan Gansacker. Ingevolge diens testament werd het goed van Immerseel geërfd door Jacob Gansacker.

Jan Gansacker had dit goed gekocht voor 58.000 gulden van Thomas Ignatius van Immerseel, graaf van Bokhoven en van het H. Rijk, heer van Wommelgem, Immerseel, enz. den 13 April 1672.

Jan Gansacker is tweemaal getrouwd geweest : met Margareta Vincke en Maria Martha Bollarte.

Deze laatste was dochter van een rijken koopman van Antwerpen en aalmoezenier dier stad.

Op 7 February 1678 werd Jacob Gansacker tot den edelstand verheven. Hij had volgens de brieven van adeldom in 1666, tijdens den onverwachten inval der Franschen, aan het landbestuur de noodige sommen verschoten tot het lichten van een regiment voetvolk van zeventien companiën en op eigene kosten zes soldaten onderhouden. Hij was het land meermaals geldelijk ter hulp gekomen in zooverre dat de Staat hem in 1671 niet min dan 67.799 kronen verschuldigd was. Men ziet dat Gansacker onder de rijkste mocht worden gerekend.

Zijn wapen was : in zwart een gouden luipaard, het veld bezaaid met leliën van 't zelfde ; helmteeken : een lelie uit het veld.

Zijn grafzerk bestaat nog te Antwerpen in de Sint Jacobskerk.

Wommelgem.

III.

IN het schoone werk van Edm. Reusens en J. Barbier, getitelt « *Analectes pour servir à l'histoire ecclésiastique de la Belgique* » boekdeel xiv, 1877, bladen 445-479 vinden wij het volgende over Wommelgem :

Deze oude parochie, gelegen onder half uur van Antwerpen, maakte deel van het bisdom van Kamerrijk (Cambrai), voor de oprichting der nieuwe bisdommen in België, in de zestiende eeuw.

De heerlijkheid van die gemeente werd, in Januari 1278, tot leen gegeven door Jan, hertog van Brabant, aan ridder Jan van Liere, die zijnen prins bijgestaan had tijdens den slag van Woeringen. Later werden de heeren van Immerseel eigenaars van de heerlijkheid en bleven het jaren lang. Ter plaatse « Immerseel » tusschen Wommelgem en Deurne, hadden de heeren van Immerseel zich een kasteel gebouwd.

Dit kasteel werd gedeeltelijk verwoest in de xv eeuw, en le Roy, in zijn werk « Notitia marchionatus, » blad 205, geeft de teekening van de overblijvende gedeeltens van dit kasteel (1687).

Den 18 October 1586 werd het personnaat der pastorijs « jure devoluto » gegeven aan Lambertus Paradis, kannunik te Namen, door den Apostolischen nuntius. Aan de pastorijs werd omtrent 1618 het ambt gevoegd van penitencier der kathedraal van Antwerpen, waaraan in 1680 het recht toegestaan werd der benoeming tot drij beneficiën van Wommelgem, terwijl er slechts vijf bestonden.

De groote thienden (grosses dimes) werden in drij paarten verdeeld ; een voor de pastoor, een voor de heeren van Immerseel, en het derde paart voor de Coralen der kathedraal van Antwerpen.

De vijf beneficiën van Wommelgem waren de volgende :

1. Het beneficie gehecht aan het kasteel van Selsaeten, ingesteld ter eere van de heilige Drijvuldigheid en van het heilig Kruis.

2. Het beneficie van Sint Jan Baptista, ingesteld in de kapel genaamd « Kapel van Sint Jan den Krijter, » (krijter of roeper, waarschijnlijk voortkomende van de woorden : vox clamantis in deserto.)

3. Het beneficie der apostelen Sint Petrus en Paulus.

4. Het beneficie van onze Lieve Vrouwe der eerste fondatie en

5. Het beneficie van onze Lieve Vrouwe der tweede fondatie.

Deze drij laatste fondatiën waren gesticht in de parochiale kerk van Wommelgem.

Van in het begin der xvii eeuw had den kanunik penitencier van het kapitel der kathedraal van Antwerpen, het recht om de beneficiën sub. 2, 3 en 4 te vergunnen.

Bovendien bestonden er nog verschillende fondatiën in de kerk van Wommelgem, zooals jaargetijden voor

Elisabeth Verhage en wijle pastoor Verbeeck ; twee wekelijksche missen d'eene Donderdags aan het altaar van het heilig Sacrement, ingesteld door pastoor Renier Michiels, en d'andere Zaturdags ter eere van onze Lieve Vrouwe.

Het broederschap van den heiligen Rozenkrans werd ook te Wommelgem opgericht in 1717, en degene der Goede Dood, weinigen tijd daarna.

Ieder jaar, op drij verschillende tijdvakken, kwamen de kloosterlingen van de Bedelaarsorders aldaar hunne oefeningen doen.

Het waren de Minderbroeders van Antwerpen, met den feestdag van Sint Pieter en Paulus ; de Capucienen van dezelve stad, met den feestdag van Sint Jan Baptiste en de Dominikanen van Lier, met den feestdag van de H.H. Cosmas en Damianus.

In 1727 telde de parochie 520 eerste kommunië-kanten.

De parochiale kerk van Wommelgem heeft als patronen de H.H. Apostelen Pieter en Paulus ; men eerbiedigd er ook nog als patronen de H.H. Cosmas en Damianus sedert dat men er eerbiedwaardige relequiën bezit van deze twee heiligen.

Op 26 Mei 1589 werd de kerk in brand gestoken door de soldaten der Vereenigde Belgen. Volgens schrijvers van dien tijd, bezat zij eene merkelijke grootte en een aantal grafmonumenten ter nagedachtenis der edele families die kasteelen of eigendommen in de naburen bezaten. Kort daarna werd zij opnieuw opgebouwd, omtrent in den vorm zooals zij heden nog bestaat. In de geschreven notas van kanunik De Ridder, staat dienaangaande : « Anno 1589 exusta est ecclesia et anno 1611 restaurata per Walterum Conincs, uti patuit ex trabe amota anno 1826, quando positum est « plafond » in qua legebatur: 1611. Desem coor heeft Wouter Conincs gemaect. »

De merkelijkste verandering sedert dien aan de kerk gedaan is de verhooging der zijbeuken en de vergroo-

ting der vensters. Deze werken werden verricht in 1732 en benuttigden omtrent duizend guldens. De kerk heeft drij beuken, bevattende ieder eenen altaar : het hoofdaltaar is toegewijd aan de H.H. Apostelen Petrus en Paulus, het zijaltaar, noordwaarts, aan de H. Maagd Maria en het zijaltaar zuidwaarts, aan den H. Sebastiaan.

In het midden der XVIII eeuw was den toren bouwvallig. Er ontstond, ter die gelegenheid, een langdurig geding tusschen de heffers van de thienden, het kapittel der kerk van onze Lieve Vrouw van Antwerpen, de pastoor van Wommelgem en de eigenaars der heerlijkheid van dezelve gemeente. De gemeente zelf en de Tafel van den H. Geest werden er insgelijks tusschen betrokken.

Het hooger gerecht van Brabant stelde een einde aan dit proces en gelaste de drij heffers der thienden met de versterkingswerken. Deze voleindigd in het jaar 1761, hadden 1813 guldens benoodigd. Hierna zal men de Copije vinden van gemeld vonnis, gevonden in de archieven van Wommelgem, in farde 133 van den inventaris. In 1761 beliepen de inkomsten der pastorijs op 998 guldens ; daaraan was nochtans af te trekken de som van 198 guldens voor toehoorige uitgaven. Er bleef dus netto 800 guldens.

Het werk van kanunik Reusens t. xiv, bl. 449-50 geeft het document betrekkelijk de opgaaf der beneficiën van de parochiale kerk van Wommelgem.

In 't zelfde werk t. xiv, bl. 451 vind men het document, waardoor Willem van Berchem, heer van Malle, een derde van de thienden van Wommelgem aan twee capellarijen der kerk van Onze L. Vrouwe van Antwerpen geeft.

Hierna de copij van het document, betrekkelijk de verdeeling der thienden te Wommelgem.

« In den eersten heeft den pastoor van Wommelgem den eersten schoof of hoop van de groote thiende als

van tarwe, rogge, gerst, haver, boeckweye, sloersaet, raepsaet, spuriesaet, vlas, erwetten, raepen, enz. ; den anderen schoof of hoop comt den heere van Immerseel, grave van Boeckhove, dominus temporalis in Wommelgem ; den anderen derden schoof of hoop compt aen de coralen van de Kathedrale Kercke van Onze Lieve Vrouw tot Antwerpen, wordt opgehaelt ofte ontfangen bij mijnheer canonic en cantor de Coock, rentmeester der voorscreve coralen. Item den pastor noch een thiende op het Capellevelt daer de capel van Sint Jan op gebouwt is, aldaer haelt den pastor twee schoven, en eenen derden schoof het kapittel van sinte Gommer tot Lier, en noch een schoof heeft het. beneficie van sint Jans cappel.

Item soo heeft de pastoreij noch eene schoof in de stomme thiende alhier, en andere twee schooven of hoopen die commen toe aen de heeren van de abdije van sinte Michiel tot Antwerpen.

Item soo heeft den pastoor door het geheel dorp van Wommelgem, ten allen tijden de novalen thienden, bestaende in seventhien stucken ofte percieltiens bij beschrijft die stucken te lanck alhier. »

I. BENEFICIE VAN HET KASTEEL VAN SELSAETEN.

Deze beneficie, ter eere van de H. Drijvuldigheid en van het H. Kruis, werd ingesteld door Willem van Berchem, heer van Malle, bij akte verleden in de kerk van Wommelgem, op 14 Augustus 1394. Door breve van 29 February 1388. gunde Paus Clement VII de toelating aan den stichter om die stichting in te richten in de kapel, welke hij voornemens was in zijn kasteel te maken. Er moesten wekelijks in de kapel van dit kasteel vier missen gedaan worden, 't zij Zondags of de drij volgende dagen. Het was nochtans toegelaten die missen te doen aan het altaar van het H. Kruis

der parochiale kerk, wanneer de stichter of diens familie afwezig waren. De kapelaan had vrije woonst en een inkomen van 20 guldens van Florencie.

Het recht werd behouden aan den stichter, zijne erfgenamen of opvolgers om den kapelaan te benoemen. Den bisschop van Kamerrijk keurde de fondatie goed den 4 October 1405.

Onbekend is de benaming van het kasteel waar die kapel ingesteld was. Baron le Roy, in zijne notitia marchionatis, zegt, dat de heeren van Berchem alsdan nog eigenaars waren van een kasteel, en hij geeft den akt van deeling mede, waardoor dit kasteel aan Jan van Berchem toebedeeld werd.

Door akte van verkooping verleden voor schepenen van Antwerpen, in dato 29 December 1535, kwam « 't goed te Selsaeten » aan Joannes Carolus d'Affaytadij, koopman te Antwerpen, die het kasteel herbouwde in toskaanschen stijl en met eene ongewone pracht. Hij bekwam den 13 Maart 1537 van kardinaal Antonius, de toelating om de kapel, die hij voornemens was in zijn nieuw kasteel te brengen, te doen dienen tot de oude fundatie der heeren van Malle.

Het schoone gebouw bestond kortstondig ; reeds omtrent 1540 werd het totaal afgebrand en sedert is het steeds bekend gebleven onder den naam van « 't Verbrand Hof. » (*)

De missen werden alsdan in de parochiale kerk gedaan. In het jaar 1685, deed de vader van Philippus Adrianus d'Affaytadij, de Kapel hermaken. Hij droeg alsdan de namen van graaf van Ghistelles en van Sorezin, prins en graaf van het Heilig Rijk, baron van

(*) Het was in 1542, tijdens het beleg van Antwerpen door de Gelderschen, aangeleid door den droevig beroemden generaal Marten van Rossem, dat door diens bende het Selsaetenhof in brand werd gestoken. Bijna al de kloosters, de kasteelen, buitengoederen en vele kerken in den omtrek van Antwerpen, ondergingen alsdan hetzelfde lot.

Hilst, heer van Bradericq, Lammekens-Ackere, enz. Heden bestaat er nog een smeekschrift of aanvraag, zonder melding nochtans van datum, toegezonden aan den bisschop van Antwerpen door graaf van Ghistelles, ten einde de missen te herkrijgen in zijn nieuwgebouwd kasteel.

Omtrent 1680 werd den last van wekelijks vier missen te doen, door de episcopale overheid verminderd tot eene mis per week. Deze mis werd ten dien tijd in de parochiale Kerk van Wommelgem gevierd, maar in 1687 werd de mis wederom gedaan in de kapel van het kasteel en zelfs tweemaal per week.

Den 17 November 1807, bij akt verleden te Brussel voor notaris Ant. Morren, werd het kasteel van Selsaeten verkocht door Phil. Max. Franc. d'Affaytadij aan Joan. Guil. Le Grelle, en door erfenis behoort het thans aan de zeer Edelen Heer Gustaaf Agie. (*)

Het inkomen van dit beneficie was geschat in 1680 op 100 guldens, munt en granen, en de kapelaan beklagde zich alsdan dat zijne woning sedert lang de puinhoop van brand was geworden.

Het kasteel van Selsaeten of «Verbrand Hof» is gelegen tusschen Wommelgem en Ranst.

Ziehier het beknopt verslag der documenten welke te vinden zijn in het werk van kanunik Reusens. T. 14.

1^e. Bl. 455. Actum van 14 Augustus 1394, waardoor Ridder Guil. van Berchem, heer van Malle, een kape-laanschap opricht, ter eere van het H. Kruis, nadat hij de toelating ontvangen had van Paus Clement VII om eene kapel in zijn kasteel te bouwen.

2^e. Bl. 456. Actum van 29 February 1388, waardoor paus Clement VII voormelde toelating vergunt van Ridder Guil. van Berchem.

3^e. Bl. 460. Actum van 29 December 1535, waardoor

(*) De wel Edele Heer Gustaaf Agie, herbouwde heden 1897 een nieuw Kasteel, in vlaamschen stijl, volgens de teekeningen van den bouwmeester Alphonse Van der Gucht.

Joannes-Carolus d'Affaytady het kasteel van Selsaeten aankoopt.

4^e. Bl. 462. Actum van 13 Maart 1538, waardoor kardinaal Antonius machtiging geeft aan J. C. d'Affaytady om de kapel van zijn kasteel te gebruiken ten dienste der oude kapelaanschap, gesticht door Ridder G. van Berchem.

5^e. Kanunik Reusens geeft insgelijks een aantal namen mede der kapelanen, gehecht geweest aan het beneficie van Selsaeten.

II. BENEFICIE GEHECHT AAN DE KAPEL VAN SINT JAN BAPTISTE.

In lijsten opgemaakt in de xiv^e eeuw word er reeds melding van dit beneficie gemaakt.

Het is waarschijnlijk dat de naam van Sint Jan de Evangelist later werd gevoegd aan dien van Sint Jan de Voorbode, want in de jongste stukken vind men SS. Jan Baptiste en Evangelist.

Hij die het genot van dit beneficie had, was verplicht tweemaal weeks mis te doen in de kapel van dien heiligen. Deze kapel gekent onder den naam van Sint Janskapel, en in de vroegste tijden onder den naam van Sint Jan de Krijter, bestaat tegenwoordig nog. Ze is gelegen tusschen Wommelgem en Wynegem. Zij was omringt van eenen heuvel, genaamd « Sint Jansberg, » die slechts verdween en gelijk gemaakt werd in het jaar 1787, ten einde er eene planting van eiken en beuken boomen te doen.

De inkomsten van dit beneficie waren merkelyk. De beneficiarius had recht tot eene woning. In eene rekening van 1787 staat bekend, dat het inkomen dit jaar 850 guldens 16 stuivers en 3 deniers beliep, de uitgaven bedroegen 475 guldens 12 stuivers en 3 deniers.

De stichter van dit beneficie is onbekend. De eenige melding van weldoener van die kapel is te vinden in eenen akt van 1567, waarin gezegd word dat eene jaar-

lijksche cijns, ingesteld door Hendrik Van Beerle, priester en kanunik te s' Hertogenbosch, afgekocht werd mits 150 guldens Carolus.

Zeker is het, (minstens van het begin der XVIIIe eeuw,) dat de Kanunik penitencier der kathedraal van Antwerpen, het recht had om de benoeming te doen van den beneficiarius van dit beneficie; in 1620 gaf de bisschop Malderus insgelijks toelating aan den penitencier, collator of beneficiarius, de missen te doen in de parochiale kerk, om rede van den afstand der kapel en het gevaar dat er was, om de godsdienstige vazen en sieraden, 's nachts in eene afgelegene kapel te laten. In het verzoekschrift, daartoe betrekkelijk, staat gemeld: « wel is waar stonden er in het verledene een » aantal woningen, nu nochtans zijn de omstreken der » kapel onbewoond. »

't Is sedert dien, dat de mis in de Sint Jans kapel niet meer gevierd werd, dan op de feestdagen van de H. Sint Jan Baptiste en van de H. Sint Jan de Evangelist.

In 1680 vereenigde Joannes Ferd. van Beughem, bisschop van Antwerpen, alle de inkomsten van Sint Jans kapel, aan zijn kapitel — en op 16 Mei 1701, door besluit van bisschop Cools, werden de rechten en inkomsten vergund aan de heer onderpastoor der gemeente, mits katechismuslessen te geven en het doen eener vroegmis.

Kanunik Reusens geeft insgelijks de namen van eenige titularissen van dit beneficium, op bl. 467 en 468 van t. xiv van zijn gemeld werk.

III. HET BENEFICIE DER HH. APOSTELEN PETRUS EN PAULUS.

De stichter daarvan is onbekend; reeds in de xiv^e eeuw vind men er melding van in het geschrift « synopsis actorum ecclesiae Antverpiensis » door Mgr de Ram. De titularis was verplicht wekelijks drij missen te doen in de parochiale kerk, toegewijd zooals wij vroeger ge-

zien hebben aan de HH. Apostelen Petrus en Paulus.

In 't jaar 1700 beliepen de ontvangsten van dit beneficium op 116 guldens en 15 1/2 stuivers, en de uitgaven ter somme van 72 guldens en 10 stuivers.

't Was omtrent 1618 dat de kanunik penitencier der kathedraal van Antwerpen, het recht verkreeg om de benoemingen te doen tot dit beneficium.

Kanunik Reusens geeft ook de namen op van eenige titularissen van gemeld beneficium.

IV. HET BENEFICIE VAN ONZE LIEVE VROUW, GEZEGD DER EERSTE FONDATIE.

Dit beneficium werd gesticht op 10 November 1431 door Arnould van Immerseel, heer van Wommelgem en Catharina Van Sompeke zijne vrouw, met medewerking van Pieter de Lombaert, burger van Antwerpen, en van Henricus Joly, kapelaan der kerk van Breden (sic) in het bisdom Luik. De heeren van Immerseel deden de benoemingen der titularissen.

De titularis was verplicht wekelijks drij missen te doen in de kerk van Wommelgem.

De goederen toevoorende aan die instelling waren in de xviii eeuw: eene hoeve van 2 1/4 bonniers en een jaarlijksch inkomen van 5 maten rogge en verschillende cijnsen, tot een beloop van 4 guldens en 8 stuivers.

Kanunik Reusens, in zijn gemeld werk t. xiv, bladen 470 tot en met 478, geeft het relaas van den akt van fondatie van het beneficium van Ons L. Vrouw, ter parochiale kerk van Wommelgem, gezegd der eerste fondatie.

Hij maakt ook melding in 't zelve werk, blad 478, van de namen van eenige rectors.

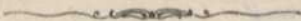
V. HET BENEFICIE VAN ONS LIEVE VROUW, GEZEGD DER TWEEDE FONDATIE.

De stichter en oorsprong zijn er van onbekend. De titularis was verplicht wekelijks twee missen te doen.

Het magistraat van Wommelgem en de beheerders der Tafel van den H. Geest bestierden er de goederen van.

Van omtrent 1618 had den kanunik-penitencier der kathedrale kerk van Antwerpen, het recht om den titularis er toe te benoemen.

Het voormeld werk van Reusens geeft eenige namen op van titularissen.

Wommelgem.

IV.

ij zullen eenige tegenstrijdigheden der geschiedbeschrijvingen, hiervoren aangehaald, thans kortbondig te recht stellen.

De akte van gifte der heerlijkheid van Wommelgem van het jaar 1277, door Jan, eersten hertog van Brabant, aan ridder Jan van Lier, is een historisch stuk, dat niet kan tegengesproken worden, (Zie Wommelgem 1.)

Daarin zegt men « *toute la ville de Wommelgem*. » Dat is geenzins een bewijs dat Wommelgem alsdan eene stad was; wanneer men in de oude stukken dit woord tegen komt, beduid men gewoonlijk een dorp: door *villa* beduidde men dorp en door het woord *oppidum* beduidde men eene stad.

De geschiedkundige J. B. Gramaye is in dwaling, wanneer hij zegt dat de familie Boot in 1593 de heerlijkheid van Immerseel aangekocht had, en dat men alsdan deze heerlijkheid *'t Hof van Somepeke* noemde. Een hof van Somepeke bestond er alsdan insgelijks te Wommelgem, en heden is dit genaamd « Het Withof. »

Gramaye zal dit laatste willen beduiden hebben, hetwelke nochtans geene de minste betrekking heeft gehad met Immerseel.

Een bewijs dat Gramaye in dwaling was, zijn de woorden van baron le Roye : « niet ver van 't hof van Somepeke bestond eene kapel aan den H. J. Baptista toegewijd. » Deze kapel, in de nabijheid van « Het Withof, » bestaat heden nog, en is ver afgelegen van het kasteel van Immerseel.

Het kasteel van Immerseel werd zonder twijfel gebouwd in 1280, herbouwd in 1432-33, en verwoest vóór het jaar 1678, waarschijnlijk omtrent 1585. Zooals wij gemeld hebben werd het werk van baron le Roy in 1678 gedrukt, en dit werk bevat eene plaat van het kasteel in dien tijd. Alsdan reeds bestond daar niets meer van dan het bouwvallig hoog gebouw, in denzelfden staat zooals wij het gekend hebben over een tiental jaren.

Van tijdens de verwoesting, was dit kasteel onbewoonbaar, en de heeren der heerlijkheid van Wommelgem, (alhoewel die heerlijkheid hen bleef toebehooren,) hadden hun verblijf niet meer te Wommelgem.

Alnog : het woord « winhove, » hooger in zekere stukken vermeld, geeft de zekerheid dat men de druifvrucht aldaar op groote schaal kweekte, om er wijn van te maken, zooals heden nog in zekere streken van ons hedendaagsche Belgie geschiedt.

Als wanneer het tegenwoordig werk ten einde zal gebracht zijn, hebben wij het inzicht eene volledige studie te schrijven, betreffende de familie van Immerseel.

De werken : « Table chronologique des chartes et di-

plômes imprimés, concernant l'histoire de la Belgique » door Alph. Wauters ; « Inventaires de la cour féodale du Brabant ; » « Le livre des feudataires de Jean III, duc de Brabant » door Galescloon ; « Collection de Chroniques Belges inédites, où relation de la bataille de Woeringen » door J. F. Willems, enz. zullen ons daartoe wel eenig licht brengen. (*)

Wat het kasteel van Selsaeten aangaat, dit moet in ouderdom niet achteruit wijken voor het kasteel der familie van Immerseel.

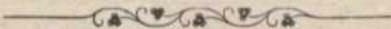
Het cartulaire van Sint-Michiël, zich in de staatsarchieven te Brussel bevindende maakt er reeds melding van in eenen akt van het jaar 1155 en in eenen akt van 1282.

Den eersten akt genaamd « Carta Domini Nicolai Episcopi de curiis nostris in eleemosinam datis quibusdam specialiter nominatis et confirmatio eorumdem, » zegt het volgende :

« Curtem de haga cum molendius de Immerseele et »
 » terram de Selsaten cum duabus partibus decime »
 » illius. »

Den tweeden akt genaamd « Confirmatio specialis Domini Ingelramis Episcopi Cameracensis de bonis nostris libertatibus ecclesiae nostrae » zegt het volgende :

« Item duas partes grosse decime provenientibus de »
 » parochia de Wommelgem, in loco qui dicitur Selsaten et in confinio ibidem. »

(*) De geschiedkundige J. B. Stockmans en De Raedt, sprekende hiervoren van de wapens (armoiries) van Jan Gansacker, zeggen : « In zwart een gouden luipaard, het veld bezaaid met lelien van 't zelfde. — Helmteeken : een lelie uit het veld. »

Zou dit niet moeten zijn : van sabel bezaaid met lelien van goud met den gouden luipaard, geklauwd en getongd van zilver dwars over het gansche. — Helmteeken : een lelie van het schild.

Wij denken van ja.

Hôtel der familie van Immerseel te Antwerpen.

EZE schoone woning, op den hoek der Markgravestraat en der Lange Nieuwstraat, werd ten jare 1496 gebouwd door Jan van Immerseel, markgraaf van Antwerpen en heer van Wommelgem, volgens de tekening van Dominique Waghemakere. In dien tijd was het een der schoonste huizingen der stad, en om zoo te zeggen eene koninklijke woning.

Er bestaat tegenwoordig niets meer van, dan eene allerfraaiste kapel, deel makende van nummer 31 der Lange Nieuwstraat, en gekend onder den naam van « Chapelle de Bourgogne. » Deze bidplaats slechts 21 vierkante meters inhoudende, is een waar kunststukje van Gothische stijl, opgeluisterd door kunstig bijtelwerk en bewonderenswaardige schilderijen en vensterglaswerk. Deze kapel werd opgericht ter eere van het Burgondisch huis door Jan Van Immerseel, markgraaf van Antwerpen en heer van Wommelgem, overleden in 1520. Volgens M. Génard werd dit hôtel verkocht door Marie de Lannoy, weduwe van Jan van Immerseel en hunne kinderen, op 2 January

1527, aan de heeren Georges Muytinck en aan Gilbert van Schoonbeke ; den 8 January 1528 werd dit hôtel wederom verkocht aan Rodrigo Fernandez, consul van Portugal, en zijne kinderen stonden het af aan don Diego de Santa Crux, den 27 January 1549.

(Extractum : Histoire des rues et places publiques de la ville d'Anvers, door Aug. Thijs.)

INVENTARIS

nummer 133 der Archieven : Proces aangaande
de Reparatie van den Toren, tusschen de ge-
meente en de Tiendeheffers.

ONNIS. « Voor de wethouderen, gemeynte-
naeren en ingesetenen van desen dorpe
en Heerlijckheyd van Wommelgem,
tegen de thiende heffers van aldaer, nopen-
de het restaureren van thoren, en het doen
der vroeghmisse en cathecismus enz. de
dato 10 8^{ber} 1763.

Den Eerw. Heeren Deken en canonieken
der cathedrale van Antwerpen, voor hunne
vicarissen, den Eerw. Heere Penitentier van deselve
Cathedrale kercke, en die Abdije van St Michiels,
aldaer, supplianten en gereconvenieerde.

« De wethouderen, Regeerders en ingesetenen van
Wommelgem, rescribenten en reconvenienten.

« Gesien in hare keyzerlijke en konincklijke majesteits souvereynen raede, geordonneert in Brabant, de requeste der supplianten aldaer, gepresenteert den 19 Augusty 1762, met dewelcke waere verthoont : dat tot Wommelgem was staende eenen thoren met vier seijde pilaeren en eene spille van eene extraordinaire hooghte en met verscheyde ciraeten, gelijk te sien was uyt de caerte en metinge tot de selve requeste gevoeght ; dat het constant was dat de thiende heffers soo eenen thoren en spille met de aenklevende ciraete, noyth en hadden gemaect, nochte en waeren gehouden geweest te maeken en 't onderhouden ; dat de voornoemde rescribenten en reconvienten, opentlijk bekenden en moesten bekennen, dat sij tot dan toe, alle de noodighe reparatien en restauratien soo aen den thoren als aen de spille en aencllevende ciraete, hadden gemaect en gesupporteert, uyt de penningen van de gemeynte en Parochianen, maer sij pretenteerden alsnu daer van ontlast te moeten sijn, uijt redenen dat ingevolghe de heden-daegsche jurisprudentie, de thiende heffers waeren gehouden te fournieren eene clocke, op den voet van degene van Sint-Gilis, bij de stad Brussel, ofte eenen thoren met zijn deksel, bequaem om de thiende clocke alleen daer te hangen, sonder iets voorders ; dat uyt die leste obligatie van de thiende heffers, geensints en conde resulteren dat de supplianten thiende heffers, onder de voors. parochie souden moeten treden in soo eenen swaeren last als was de onderhoudinghe, of wel selfs de demolitie van eenen thoren, spille en andere ornamenten, gelijk te Wommelgem, maer sij moesten gestaen mits contribuerende in soodanighe wercken naer advenant van hetgene noodigh was voor de thien-de clock alleen, hetgene eene seer clijne portie soude maecken naer advenant van degene incomberende aen de gemeyntenaren van Wommelgem ; Dat alsdan over wijnighe jaren, den tegenwoordigen cas, was gegargiteerd en gediscuteerd geweest voor desen Souvereijnen

hove, tusschen den Prelaet der abdijen van Bonne Espérance, als thiende heffer van Seneffe en die regeerders en gemeijntenaeren aldaer. Daer was te Seneffe eene spille van eene merckelijcke hooghde, maer soo hoogh niet als degene van Wommelgem. Die spil was getimmerd om eenen steenen thoren sonder ciraeten, en soo hoogh niet als het dack van den grooten beuk; de clocken waren gehangen boven den steenen thoren in de spille; daer wiert gecontesteerd tusschen de voorschrevene partijen, welke van beide de reparatien in voortijden gedaen hadden, soo aen de spille als aen den steenen thoren, waerop verstaen en gedecideert was geweest bij vonnis van den 30. Maj 1754, dat de geheele spille van Seneffe was incomberende aen de regeerders en parochianen aldaar en sulckx definitievelijck; en aengaende den steenen thoren, was verclaert geweest bij provisie, om redenen van de voorschrevene contestatie, dat denselven soude gerestaureerd worden, halff en halff tusschen de twee partijen litigeanten; deselve nochtans geheel bij separate en particuliere instantie, vonden zij sulckx goet, nopende den steenen thoren alleen. Dat sulckx soo sijnde, men verhoopte dat de rescribenten en reconvenienten, gehouden waeren, niet alleenlijck aen de geheele spille maer aen het meestendeel van den steenen thoren met de aenklevende ciraeten, en naementlijk aen alle hetgene exedeert het dak van den grooten beuk aldaer, en gelijk die voorschreven rescribenten alsnu hunnen thoren negligeerden en lieten vervallen met schade van de supplianten dese concludeerde dat soude verklaert worden voor recht, dat die voors. rescribenten gehouden waeren aen de geheele spille en aen het meestendeel van alle de steenwercken, laetende de determinatie van de quoten tusschen de supplianten en de rescribenten ter discretie en moderatie van desen souvereynen hove, aendaght nemende op den ouden voet, op de hoogte soo van den thoren en spille, als op de ciraeten aldaer

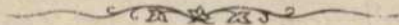
wesende, benevens oock op de clynighijdt van hetgene noodigh was voor de thiende clocke alleen, met ordonnantie aen de voorschrevene rescribenten en reconvenienten, van sulckx alsoo 't effectueeren gelijk sij supplianten van hunnen kant verclaeren te sullen doen voor hunne quotie in de steenwerken met costen, schade en de intresten geleden en te leijden; Dat het voorders eene vaste jurisprudentie was, geconfirmeert door het Concilie van Trente en bij de edicten namentlijk hetgene van 1611, dat voor alle en naementlijk voor de thienden aen de reparatiën en restauratiën van de kercken en van de torens, voor sooveel deselve incombeerden aen de thiende heffers, moesten geemployeert worden de goederen en naementlijk de renten van de fabrijcke beneffens alle hetgene provenieerde uyt de offeren, uyt de blocken daartoe te stellen, uyt de schaelen en andersints; dat de vaste goederen en de chijsen van de fabrijcke van Wommelgem jaerlijckx uytbrachten eene somme van 157 guldens 15 stuyvers en halven vier mijten; dat voorders de fabrijcke hadt aangeleyt ses distincte capitaelen, maekende saemen eene som van 1479 guldens 8 stuyvers wisselgeld, waervan een alleen van 200 guldens was belast voor het jaergeteyde van d'heer Van Eeckhout. De voorschrevene fabrijcke hadt daerenboven jaerelijckx genoten eene merckelijke somme uyt de offerblokken, schaelen en andersints, en deselve fabrijcke en was jaerelijckx op verre naer niet belast voor leverantiën, jaergetijden, fondatiën, chijsen, enz van eene somme van 100 guldens. gelijk alles te sien was uyt de rekeningen der voorschrevene fabrijcke; dat men vervolgens uyt de voorschrevene fabrijcke genoeghsaem soude connen vinden, eerst uyt den Boni van de fabrijcke, en daer naer uyt de verkoopinghe der voorschrevene aangeleijde capitaelen, en andersints, eene suffisante somme om te maecken de reparatiën en restauratiën aen den steenen thoren voor sooveel deselve niet en souden sijn tot laste van de ge-

meijntenaeren, gelijk oock om te doen de voordere reparatien en de fournissementen aen de kercke, ingevalle dat er iet aen manqueerde. En gelijk de rescribenten hun daer naer niet en verstonden te reguleeren, redenen dat de supplianten hun recours waeren nemende tot de autoryteit van desen souverynen hove, denselven seer oodmoedelijck biddende te verclaeren, dat den boni van de fabrijcke, de aengeleyde capitaelen capitaelen, beneffens de voordere goederen der fabrijcke, bij lichtinge van geldt, voor sooveel dat aldaer soude wesen eene excrementie boven de ordinaire lasten, moesten voor alles geemployeert worden soo aen het voorschreven deel van den steenen thoren als aen de meer rest van de kercke en van haere voordere noodtsaeckelikheden voor sooveel deselve incombeerde aen de thiende heffers, met costen tot laste van de voors, wethouder en in hunnen eigen naem of vallens tot laste van alle de gemeyntenaeren, en met schaede en intresten geleden en te lijden. Het appointment op de selve requeste gemargeert den 9 Augusty voorschreven, bij 't welck 't Hof ordonneerde die te doen communiceren aen partije om daer tegens te seggen binnen acht daghen, ordonnerende sonder prejudicie aen deselve partijen van ten selven tijde de consigneren de kercke rekeningen van Wommelgem sedert de thien leste jaeren, daerinne begrepen degene van 't jaer 1761, met verklaerens wegens de rescribenten tegens de voors, requeste, en dewelcke sij, onder faveur van de verklaerens daerbij gedaen, soo en gelijk sij bij hunne voors. requeste hadden gedaen, soudens verclaert worden niet gefondeert noch ontvanghbaer met costen. Gezien voorders de schrifture der replique der rescribenten dat er soudens worden geordonneert van tot ontlasting der reconvenienten en aen hunne kercke en armen binnen de parochiekercke van Wommelgem te besorghen en doen lesen eene vroegmisse mits gaeders het doen van

catechismus, de supplianten desnoods sijnde sive conjunctim sive divisim daerin, enz. enz.

« En regt doende, ordonneert aen de supplianten, in hunne qualiteijt van thiende heffers van tot ontlasting der rescribenten en van hunne kercke en armen binnen de parochiekercke van Wommelgem te besorgen en te doen lesen eene vroegmisse mitsgaeders het doen van den catechismus, deselve supplianten daerin commendnerende mitsgaeders in de costen enz. enz.

« Aldus gedaen binnen de stad Brussel den 10 October 1763 (geteekend) E. De Robiano. »

Herenthalsche Vaart.

ET was in het jaar 1431 dat men, van aan de Meirplaats te Antwerpen tot aan den Blauwen Toren, de Herenthalsche Vaart begon te graven. Deze vaart was bestemt om goed water te bezorgen aan de bierbrouwerijen der stad en om Antwerpen met een vaarbaar water te verbinden met Herenthals, langs Moll, waar de vaart het water der Nethe zou ontvangen.

Dit voorstel kon nogtans niet tot goed einde gebracht worden, want Herenthals, geene geldelijke middelen bezittende, kon het gedeelte der vaart dat haar ten deel was gesteld, niet afmaken. De stad Antwerpen van haren kant, maakte slechts de vaart, tot op het gehucht Immerseel, onder Wommelgem. In 1472, dus een en veertig jaren na het begin der werken, kocht de stad Antwerpen van Dame Isabelle van Immerseele, de watermolen, zich bevindende op het Schijn, op korten afstand van het slot der Heeren van Immerseel, en stichtte daar een spuihuis. Dit spuihuis was bestemd om de waters der Schijn, der Breede Beek en der Wezelsche Beek in de nieuwe vaart te

brengen. Op die wijze had Antwerpen toch een harer doelen bereikt: goed water te bezorgen aan de stad. Het gedeelte der vaart, zich bevindende in de stad, verloor met den tijd, en door de bouwwerken van Van Schoonbeke, een groot gedeelte van haar nut; zij werd weldra eene stinkende gracht, genaamd « de Vuilrui, » naam die thans nog eene openbare plaats van Antwerpen kenmerkt.

(Thijs: Historiek der straten van Antwerpen.)

In het werk « Deurne en Borgerhout » door J. B. Stockmans, eerlangs verschenen, vinden wij een lang historiek verhaal aangaande de Herenthalsche vaart, in het zesde hoofdstuk. In 't kort verhaalt hij de delving der Herenthalsche vaart; — met welk doel zij werd aangelegd; — de stad koopt daartoe den watermolen van Immerseel en richt aldaar een spuihuis in; — voor- en nadeelen der vaart; — ontwerp der lieden van Herenthals tot bevaarmaking der vaart; — dit gelukt niet, tot groote vreugde der Lierenaars; — aan wie hooren de boorden der vaart toe? —

Copie van een accoord aangegaan tusschen de stad Antwerpen, en de gemeente Wommelgem, nopens de spuie, de dato 21 January 1552.

(Inventaris N^s 13 der Archieven.)

Wij Borgermeester en Schepenen en Raed der stad van Antwerpen doen condit en kennelijck aen alle degenen die dese Letteren sullen sien of hooren lesen, dat, alsoo de ingesetene en gegoeijde van den dorpe van Wommelgem, Wijnegem, Immerseele, Deurne en van Merxem, ons tot diversse stonden hadden gemonstreert en te kennen gegeven hoe dat sij lieden elck respectelijck, dikwijls waeren lijdende groote en excessive schaede van den hoogen waetere van boven uyt ter schijn komende, sulckx dat heurlieder landen en bemden dickwijls waeren met de groote waeteren verdroncken, in der manieren dat sij daeromme waeren

genootsaekt en genecessiteert geweest de schoften en deuren van de spuyen, die de voors. stad aldaer hadde doen maecken, in stucken te smijten, gelijk sij oock gedaen hadden ten eijnde dat het waeter daer door soude mogen sijnen cours, loop en val hebben, en want de nieuwe vaert, omtrent den sluijse van Immerseel, en oock beneden op het Exteren Laer, en in andere plaetsen was soo seer vervuylt dat 't selve waeter sijnen loop niet en koste hebben lancx der selver vaert, maer ter contrariën moest sijnen loop nemen naer Deurne en Merxem, de welcke daerdeur groote schaede lijdende waeren gelijk men oock bij informatie heeft bevonden, en want daerenboven vele en diversche poorteren en ingesetenen der stad als te weten de Bereijders, ververs, volders, huijdevetters en andere ons tot diverse reijssen insgelijckx oock gemonstreerd hadden, dat sij lieden haere neringhe binnen de stad niet gevoegelijck conden exerceren, door foute van soete en versche waeteren die binnen de stad gewoonelijck waeren te komen van boven, en niet komen kosten, mits het opbreken en door het opsmijten van de deuren van selve spuy; wij hebben willen eviteren en remedieeren de voors. inconvenienten en alle de goede mannen van den dorpen voors, mitsgaeders oock heure poorteren en ingesetenen en ieder hebbende willen accomoderen en gerieven, hebben tot dien eijnde belast en bevolen aen de tresoriers en rentmeesters deser stad dat sij de nieuwe vaert souden doen kuysschen van aen de nieuwe waterpoort totter spuije voors. en Immerseele toe en ter plaetse daer de spuije was staende, gebroken en opgesmeten, dat men aldaer soude doen maecken een huijsken en woninghe aen die selve spuije, en aldaer setten, stellen en committeren eenen persoon, hem des verstaende, den welcken soude de voors. spuije optrecken ten eijnde dat de gegoeijde bovengenoemt niet verdrincken en souden en dat ook de borgeren en ingesetenen voors. gerieft souden mogen worden van de versche en soete wate-

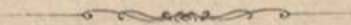
ren om eenigelijcken naer den waeterpasse te gerieven, en naer dien wij dit werck als voren begonst hadden om 't selve te effectueren tot commoditeijt en gerieve van de dorpen en ingesetenen bovengenoemt, soo heeft mevrouw van Daele, achtergelaeten wed. van wijler Jonckheer Philips in sijnder tijd Heere van Immerseele Wommelgem enz. haer hier tegens geoponeert en ons geremonstreerd als dat door 't selve werck sij in den naeme van hare kinderen, haere onderstaeten, insonderlinge haeren pachter van de hoeven van Immerseele voors. door het steijgen van de waeteren grootelijckx souden worden beschaedigd en geinteresseert, onder andere achter het huys van Immerseele gelegen, in der voegen dat sij dagelijckx souden bevloijen met den waetere overloopen soo veel te meer dat den voors. pachtere hem niet en cost behelpen met den duykelaer, waer mede sij het voors. waeter in en af souden mogen laeten, als wesende gebroken, met meer andere Redenen van haeren 't wegen geallegeert, soo hebben wij omme te verhoeden alle questien en geschillen die ter causen van dese hadde mogen opsteken en gereijsen en omme der voors. Mevrouw van Immerseele en andere dier bij soude mogen beschaedight en geinteresseert werden, te gerieven, door tusschen spreken van Mijnheeren Engelbert van Daele, riddere heere van Lees Daele, Wildere, enz en cancelier van Brabant metter voors. vrouwe van Immerseele, sijne dochtere in der qualiteijt voors. geaccorteed, als dat men op de voors. Spuije ten coste der voors. stad sal stellen en setten, eenen persoon beqwaem sijnde om de voors. Spuije aldaer te trecken tot commoditeijt en gerief van eenen igelijcken naer den waeterpas die men bij Lieden, hen des verstaende, en de gelegentheijt van 't quartier aldaer wetende, setten en ordonneren sal achter volgende de instructie die men den selven gecommiteerden bij adviese der voors. weduwe daer afgegeven sal; item dat den heere van Immerseele bij tijde wesende sal nomineren en presenteren twee personen

nut en beqwaem wesende om de voors. Spuije te trecken, hun verstaende en kennende de natuere van de landen aldaer, van welcke twee personen de Stad sal een van die kiezen en committeeren, om hetselve achtervolgende de voors. instructien en commissien, wel en getrouwelijck te bedienen, wel verstaende dat ingevalle de selve in 't selve te doen negligent waeren, of andersints misdoende, sullen wij mits redenen als voren den selven mogen destitueeren en afstellen, en 't selve gedaen sijnde, sal den Heere van Immerseele bij tijden, wederom andere twee personen nut en beqwaem sijnde, presenteren om een van die, bij de stad gecommiteerd te worden, en in gevalle de Stad naermaels van adviese waere selve spuije af te breken, soo sal de Stad staen en blijven op haer geheel in allen sulcken rechte als sij hadden van te voren, voor 't stellen en oprechten van voors. Spuije. Item dat de voors. gecommiteerde de voors. Spuije altoos sal mogen trecken wanneer het waeter tot de waeterpas staen sal, of bij gebrecke van dien soo sal den casteleijn van den voors, huysse van Immerseel de voors. Spuije selver mogen trecken, sonder wederseggen van imanden, bijzonder als 't water eenighe schaede soudén mogen doen, en dat de voors. casteleijn tot dien eynde sal hebben eenen sleutel omme 't selve te doen als 't van noodé wesen sal en als de voors. gecommiteerde tot het trecken in gebreke sal gevonden worden.

Item, dat soo verre men bevont dat den voors. gecommiteerde negligent waere, hem te reguleren naer sijne instructie, dat men dien afsetten sal, en ter nominatie als vooren, een anderen commiteren; Item, nog gesloten en geaccordeert, dat de voors. Stad sal onderhouden de voors. Spuije met den huijse. mitsgaeders den Duijkelaer met de bruggen aldaer gemaect tot gerieve van voors. pachtere om respectievelyck door den voors. Duijkelaer 't waeter af en inne te laeten, en met sijnen waegen, peerden en andere beesten over de voors. bruggen te voeren en te stouwen, ge-

lijck hem dat goedduncken sal, al ten coste der selve Stad, die en sal den voors. paghter sijne beesten niet mogen stouwen nochte met waghen rijden door de voors. vaert.

Sonder argelist, en des foirconden, hebben wij den segel ter saecke, der voors. Stad Antwerpen dese letteren doen aenhangen op den 21 dagh Januarij in 't jaer ons Heere als men schreef 1552 naer stijl van Brabant (onderteekend.) S. Wesenbeke.

De overstromingen van het Schijn.

DE voorgaande overeenkomst tusschen de stad Antwerpen, en de gemeente Wommelgem, dato 21 January 1552, bewijst genoeg dat het tegenhouden van de waters van het Schijn door het spui op Immerseel, reeds alsdan de oorzaak van overstromingen was, in zooverre, dat de inwoners van dien tijd genoodzaakt waren de schoften en deuren van het spui « in stukken te smijten. »

Er werden alsdan zekere maatregelen genomen, en de waterpas (clou de jauge) werd aangeduid. De heeren van Immerseel hadden zelfs eenen sleutel om alles na te zien en het recht om water te trekken, ingeval Antwerpen nalatig bleef aan zijne verplichtingen.

Waarschijnlijk waren de overstromingen alsdan geëindigd; maar tegenwoordig nemen zij jaarlijks weer

toe. Denkelijk toch wordt nu nog den ouden waterpas gehouden. De oorzaak kan niet elders gevonden worden dan in de werken der Kempische vaart. Wanneer deze vaart water in overvloed heeft, wordt hetzelfde langs de Wezelsche beek in het Schijn afgelost, hetgeen al de onheilen medebrengt. De overheden zouden dit moeten verbieden. Ook schijnen de vestingwerken rond Antwerpen het hunne mede te brengen in de oorzaak der overstromingen.

De gemeente Wommelgem, met den sleutel van het spui, en de rechten die zij heeft volgens de akte van 21 Januari 1552, zou ook het hare kunnen bijbrengen en aan dien jaarlijkschen noodlottigen toestand alzoo een einde brengen.

Nota. Het groot Schijn heeft zijn oorsprong in de heiden van Westmalle, loopt langs Schilde, Wynegem, Wommelgem, ontvangt het kleine Schijn tusschen Deurne en Merxem, en komt daarna in de Schelde. Zijn loop heeft 5 $\frac{1}{4}$ uur.

Herinneringen van de zestiende eeuw.

Den 4 Augustus 1583, staken de Staatschen een groot getal pachthoeven en schuren, vol graan getast, te Hove en te Bouchout, alsmede de kerk van Vremde in brand.

't Jaar nadien verergerden de soldaten nog hunne geweldenarijen. Den 10^{en} Juny verbrandden zij de kerk van Broechem, de 2 molens en 11 brouwerijen en meest al de huizen alsook den molen van Vremde en schier al de hoeven daaromtrent.

Den 24^{en} Augustus werd Duffel aan de vlammen overgeleverd en vele inwoners doodgeslagen.

Het volgend jaar werd de kerk van Heyst-op-den-berg afgebrand en er bleef daar ook veel volk dood.

Eindelijk den 26^{en} mei 1589 staken de krijgslieden het vuur aan de kerk, den molen en meest al de huizen van Wommelgem. Daar werden toen 33 inwoners, waaronder geheel de Wet, moedwillig vermoord.

Enige jaren te voren was Wommelgem geheel verlaten geweest en in 1587 bleven er nog 32 huisgezinnen over van de 300, welke er te voren waren.

Te Broechem stonden in 1587 nog slechts twee woningen recht; de weinige inwoners verbleven in hutten

gemaakt in versterkte plaatsen. De bevolking van Sant-hoven was toen op 40 huisgezinnen gedaald ; Massenhoven bestond nog uit 6 personen, enz.

Dit was de staat van een aantal dorpen dezer streek.

Het worde hier gezegd dat er in dien tijd onophoudend geloofsoorlogen plaats hadden en dat de pest woedde in de rampzalige jaren van 1579, 1583 en 1584.

Den 4^{en} september 1593 zond de overheid der stad Antwerpen, opene brieven aan de dorpen van het Markgraafschap, ten einde dezen hunnen toestand zouden opgeven, en daarbij den staat doen kennen van de plaatsen, zooals hij was vóór de Nederlandsche oorlogen.

Het antwoord van 37 dorpen wordt thans nog, met al de aanhorige stukken, op het stadsarchief bewaard, en vormt een uiterst belangrijk register getiteld « Staat dorpen 1593. »

Onder andere vinden wij daarin :

BROECHEM-OELEGHEM.

rond 1570.	in 1593.
62 ploegen	26 ploegen
322 koeien	107 koeien
300 bunderen land	97 bunderen land
87 huwelijken	43 huwelijken
11 brouwerijen	3 herbergen
2 molens	

DEURNE.

In 1581: 133 rechtstaande en 146 afgebrande huizen.

S'GRAVENWEZEL.

rond 1579.	in 1593
40 ploegen	28 huisgezinnen
240 bunderen land	3 schuren
87 huwelijken	100 bunderen land
350 kommunikanten	16 ploegen
200 stuks hoornvee	76 stuks hoornvee
700 schapen	

MORTSEL.

in 1580.	in 1593.
300 huisgezinnen	28 huisgezinnen
19 hoeven	3 schuren
500 bunderen land	100 bunderen land
38 ploegen	16 ploegen
200 stuks hoornvee	76 stuks hoornvee
5 brouwerijen	

RANST.

rond 1560.	in 1593.
102 huizen	27 huizen
44 ploegen	23 ploegen
800 schapen	000 schapen
9 brouwerijen	1 brouwerij
19 herbergen	3 herbèrgen
212 bunderen land	180 kommunikanten
500 kommunikanten	

WOMMELGEM.

rond 1570.	in 1593.
124 huwelijken	45 huwelijken
72 ploegen	29 ploegen
45 hoeven	5 hoeven
365 bunderen land	143 bunderen land
323 stuks hoornvee	
1000 schapen	

In de XVIIe eeuw, dus ook mogelijk in de XVIe, verstond men door « ploeg » een gespan van 2 peerden; 1 peerd of os telde men voor een halve ploeg.

(Extractum: Geschiedenis der verwoesting van Brecht in 1584 door J. Michielsens.)

Het kasteel van Ternessen, onder Wommelgem, en
de familie Vermoelen.

I.

EZE familie is van Antwerpsche afkomst, en volgens alle de geschiedschrijvers dier stad is dezelve sedert 1400 allergunstigst bekend. Verschillige harer leden bekleedden aldaar ambten van Burgemeester, Schepen, groot aalmoezenier, enz.

In het jaar 1477 was Hendrik Vermolen of Vermoelen, schepen van Antwerpen; in 1785 vinden wij als schepenen Joannes Franciscus Vermoelen-Kannekens, en in 1806 Philippus Josephus Vermoelen-de Thiéwinckel. Deze laatste bleef schepen tot 1814, en werd alsdan burgemeester van Antwerpen. (*)

(*) Van 1801 tot 1811 was Joannes Etienne Werbrouck, burgemeester van Antwerpen; van 1812 tot 1814 was het graaf Joannes Baptista Adrianus de Cornelissen, die genoemden Philippus Josephus Vermoelen-de Thiéwinckel tot adjunct had, en deze werd burgemeester benoemd op 5 december 1814, mandaat dat hij behield tot 12 mei 1817.

Het was op 14 april 1814 dat burgemeester graaf de Cornelissen, naar Parijs ging, ten einde zijn gedragregel te kennen voor de bestuurlijke zaken der stad Antwerpen. Intusschen werd zijn ambt tijdelijk bekleed door zijnen adjunct Philippus Josephus Vermoelen-de Thiéwinckel.

Het was deze magistraat die de gevaarvolle eer had alle de maatregelen te nemen tijdens de verandering van Staatsbestuur, en hij kweet zich zoo gewetenswaardig van zijne taak, dat hij kort daarna burgemeester van Antwerpen benoemd werd in vervanging van den ontslaggever graaf de Cornelissen.

Alle tijdstippen vermelden rijke huwelijken en groote betrekkingen der familie Vermoelen met de adelheid van Antwerpen en elders; heden nog' bestaan er rechtstreeksche afstammelingen te Antwerpen en te Bouchout. Ook is zij niet vreemd aan Wommelgem. In het begin van 1500 huwde Joannes Vermoelen met Anna van Immerseele; deze laatste behoorde tot de invloed- en schatrijke familie, die eeuwen lang meesteres van Wommelgem is geweest.

Het kasteel Ten Esschen of Ternessen heeft insgelijks jaren toebehoord aan de familie Vermoelen.

Pedro Vermoelen die Maria Moens of Moons getrouwd had, erfde het kasteel van zijne schoonouders Gillis Moons en Joanna Ysaack, die hetzelfde aangekocht hadden wegens de erven Sneeuwater, den 15 April 1610. — Maria Moons was de eenige dochter van Gillis Moons. Toen Pedro Vermoelen overleed (8 Augustus 1656) kwam het kasteel «Ternessen» aan zijnen eenigen zoon Leonardo Vermoelen, grootaalmoezenier van Antwerpen in 1679.

Dezen laatste trouwde op 8 Juny 1666 met Maria van Roosendael, dochter van Christianus van Roosendael, groot aalmoezenier en schepen van Antwerpen.

De kinderen Vermoelen - van Roosendael verkochten het kasteel, op 23 September 1712 aan hunne moi Joanna Clara van Roosendael.

Met het overlijden van Joanna Clara van Roosendaël, kwam het kasteel wederom in eigendom aan de kinderen Vermoelen-van Roosendaël en het is slechts op 20 September 1736 dat dit kasteel voor goed uit den eigendom der familie Vermoelen gaat. De kinderen Vermoelen verkochten het alsdan aan Joannes d' Allewick, heer van Schoor mits 11.000 gulden.

Wapen der familie Vermoelen : Een schild gevierendeeld, waarvan het eerste en vierde deel van azuur, beladen met drie molenijzers van zilver, het tweede en derde van goud, beladen met een molensteen van azuur, het schild gedekt met eenen helm van zilver, gekroond, geboord, getralied en gesierd van goud, gevoerd van keel, en tot helmteeken eene vlugt, ter rechter zijde van azuur, en ter linker van goud, tusschen welke de molensteen van het schild. Voorts met zijn helmdekken, ter rechter zijde van azuur en zilver en het linker van goud en azuur. (*)

(*) Burgemeesters der stad Antwerpen van 1800 : 1. Werbrouck, Joannes Etienne Augustinus Josephus, van 1801 tot 1811. (Geboren te Antwerpen op 23 April 1750, overleden te Douai op 16 December 1813.)

2. de Cornelissen, Joannes Baptista Adrianus Jacobus Antonius graaf, van 1812 tot 1814. (Geboren te Antwerpen op 6 Augustus 1787 en overleden op 26 Juni 1848, te Schooten.)

3. Vermoelen de Thiéwinckel, Philippus Josephus, van 1814 tot 1817. (Geboren te Antwerpen op 27 February 1759, aldaar overleden op 15 December 1825.)

4. Van Ertborn, ridder, Florentinus Josephus, van 1817 tot 1828. (Geboren te Antwerpen op 4 April 1784, overleden in den Haag op 28 Augustus 1840.)

5. de Caters, Guilielmus Andreas van 1829 tot 1830. (Geboren te Antwerpen op 30 November 1773, overleden te Halle in den ouderdom van 85 jaar.)

6. Verdussen, Franciscus Antonius, dienstdoende burgemeester in 1830. (Geboren te Antwerpen op 10 Mei 1783, aldaar overleden op 11 Mei 1850.)

7. Dhanis, Antonius, burgemeester op 28 October 1830. (Geboren te Antwerpen op 26 January 1792.)

Wij achten het nutteloos ons bezig te houden met Joannes d'Allewick, heer van Schoor, die het kasteel van Ternessen aankocht in 1736 wegens de kinderen Vermoelen; — slechts weinige jaren hield hij dien eigendom, zooals nagaande blad melden zal.

Het zij hier insgelijks gezegd, dat de nota, gevende de namen der burgemeesters van Antwerpen, sedert 1800, iedereen overtuigen zal dat verscheidene van hen, hier te Wommelgem, niet onbekend zijn.

8. Gleizes, Antonius Alexis, burgemeester ad intérim van 11 December 1830 tot 10 Februari 1831. (Geboren te Parijs in 1773, en te Antwerpen overleden op 29 Februari 1832).

9. Le Grelle, Gerardus Josephus Antonius, van 10 Februari 1831 tot 1848. (Geboren te Antwerpen op 6 January 1793, aldaar overleden op 30 October 1871).

10. Loos, Joannes Franciscus, van 1848 tot 26 Maart 1863. (Geboren te Antwerpen op 12 November 1799, overleden op 2 Februari 1871.)

11. Gheysens, Xaverius Antonius, van 26 Maart 1863 tot 5 Mei 1863. (Geboren te Harlebeke op 19 Mei 1799, overleden te Antwerpen op 5 Maart 1883).

12. Van Put, Josephus Cornelius, van 5 Mei 1863 tot September 1872. (Geboren te Hoboken op 15 Juny 1811, en overleden te Antwerpen op 2 July 1877).

13. Van den Bergh, Johannes Felix Franciscus, burgemeester ad interim van 26 Juny 1871 tot 31 Augustus 1872. (Geboren te Antwerpen op 7 Juny 1807 en overleden op 6 April 1885).

14. De Wael, Leopoldus Carolus Norbertus, van 30 Augustus 1872 tot 17 Augustus 1892. (Geboren op 14 July 1823, overleden te Antwerpen op 17 Augustus 1892).

15. Van Ryswyck, Jan, burgemeester door koninklijk besluit van 3 November 1892 en door koninklijk besluit van 15 July 1896.

De familie de Gornelissen.

II.

EN jare 1742 werd het kasteel van Ternessen de eigendom van Jufvrouw Clara de Cornelissen, die overleden is in 1761, daarna aan Jacobus de Cornelissen, die overleden is in 1790.

Omtrent 1770 was Jacobus de Cornelissen, licentiaat in de rechten, zoon van Pietro Ignatio en van Maria Catharina Mertens, eigenaar van het kasteel Ternessen, onder Wommelgem.

Jacobus de Cornelissen had zijne loopbaan begonnen als advokaat bij den Souverijnen Raad van Brabant te Brussel. Later nam hij zijne woonst te Antwerpen, zijne geboortestad.

Het is niet gekend op welke wijze hij eigenaar werd van het kasteel « Ternessen, » maar het blijkt uit zekere eigendomtitels dat de gebouwen hem niet bevielen, dat hij in 1775 een nieuw kasteel deed bouwen, veel grootscher en schoonder dan het oude en dit in een ander

gedeelte van het park. Van de oude gebouwen bestaat thans niets meer dan een torentje, nevens de thans bestaande stallingen, en nog is dit gedeeltelijk vernieuwd. Mijnheer de Cornelissen stierf zonder nakomelingen te Antwerpen den 12 Maart 1790.

Uit het bijvoegsel van zijn testament, ontvangen door M^{ter} Le Puisnier den 7 April 1784, blijkt dat hij alsdan te Antwerpen woonde, dat hij nog advokaat was bij den Souvereynen Raad van Brabant, en dat hij in verschillende punten het testament ontvangen door gezegden notaris den 14 November 1761, goedkeurde. Aan zijne moederlijke bloedverwanten vermaakte hij 20000 gulden; — en

Aan Jacobus de Cornelissen, jongsten zoon van Joannes Baptista de Cornelissen de Weynsbroeck, heer van Schooten, oud burgemeester en van Isabella Martini, legateerde hij zijn nieuw gebouwd lusthof «Ternessen» onder Wommelgem, met alle de meubelen, zilveren voorwerpen, boeken en manuscripten, hoeven en landen; daarenboven alnog eene hoeve onder Borsbeek, zijne boekenverzameling in de stad, enz. enz.

De nieuwe eigenaar Jacobus Josephus Antonius de Cornelissen was getrouwd met Henrietta du Bois de Vroylande, en bewoonde te Antwerpen het grootsch huis de Proli, (thans van den Abeele,) op het Groenkerkhof.

In de buitengewone belasting van tien millioen was hij geslagen geweest voor honderd duizend frank.

Keizer Napoleon gaf hem den 6 October van 1810 den titel van graaf en hechtte hem aan zijn persoon als kamerheer.

De eenige zoon van de Cornelissen met naam Joannes Bapt. Jacobus Antonius de Cornelissen-Stier, werd in 1811 burgemeester te Antwerpen benoemd, niet-tegenstaande zijn jeugdigen ouderdom van 23 jaren. (*)

(*) Volgens Aug. Thijs zou de Cornelissen-Stier, ook in 1811 maire van Wommelgem geweest zijn. Noch de archieven dier gemeente, noch het almanach du Département des deux Nèthes van Poittevin de la Croix, geven daar melding van.

De keizer en de keizerin Marie-Louise, met maarschalk Duroc, den prins van Neufchâtel, maarschalk Mortier, en een aantal generalen, waren geherbergd bij graaf de Cornelissen van 30 September tot 5 October 1811 en in die dagen deed de keizer en diens gevolg een uitstap op het kasteel van « Ternessen » waar hem eene luisterlijke ontvangst was voorbereid. De graaf de Cornelissen du Bois had van 1791 tot 1794 groote verfraaiingswerken aan zijn kasteel te Wommelgem gedaan. Ook had hij het gedacht opgevat dit kasteel te verbinden met de Herenthalsche Baan door eene drij dubbele rij beukenboomen. Deze dreef in 1801 gedeeltelijk geplant zou de plaats « Hulligenrode » moeten bereiken. Het is slechts in 1894 dat de laatsteoverblijvende boomen ervan door de bijl werden uitgekapt.

In het park waren er alsdan insgelijks herten en reebokken.

Napoleon had eene ware genegenheid voor de familie de Cornelissen, en het was op zijn aandringen dat dezelve omtrent 1812, Parijs ging bewonen.

De groote stad ontnam hun het geluk en zij zagen hun onschatbaar fortuin medegesleept in slechte zaken en overgroote uitgaven.

Graaf de Cornelissen du Bois stierf te Parijs op 21 December 1813. Zijn zoon Joannes de Cornelissen-Stier, burgemeester van Antwerpen tot 1814, werd in 1815 genoemd als ambtenaar van het Fransch gouvernement te Pondichery en hij gaf volmacht aan Nicolaas Joannes Rouppe, rechtsgeleerde te Brussel, ten einde het kasteel van Wommelgem openbaar te verkoopen.

Den 22 Mei 1816 werd hetzelfde met de omliggende landen, 't zij ongeveer 60 hectaren, toegewezen aan Joannes Josephus de Witte en aan zijne vrouw Maria Theresia Antoinetta Herry mits 246.470 frs. door notaris Gleizes van Antwerpen.

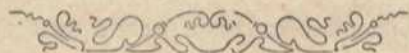
De gewezen maire de Cornelissen-Stier, stierf te Schooten den 26 Juny 1848. Uit zijn huwelijk met

Josephina-Isabella Stier, zijn gesproten: Jacobus, geboren in 1806 op het kasteel van Ternessen te Wommelgem, (en die later eene droeve beruchtheid kreeg) en Henrietta, die den baron Eugeen Karel Hendrik van Havre huwde en overleden is te Schooten den 3 February 1835 bij het ter wereld brengen van haar eerste kind Hendrik.

(Gedeeltelijk getrokken uit het werk van Aug. Thijs en uit de « Tablettes de l'Escaut. »)

Wapen van de familie de Cornelissen : gevierendeeld ; 1 en 4, ingehakt in paal van vier punten van sabel op goud, het hoofd van azuur, beladen met 2 ruiten van zilver ; dit is Cornelissen, nieuw. 2 en 3, van keel, met het hoofd en schild van zilver, met een geankerd kruis van keel, staande midden van het wapenschild ; dit is Martini.

Helm : niet gekroond. Helmteeken : een vooruitkomende leeuw van keel houdende het schild van Cornelissen, nieuw. Voor den titelvoerder : kroon van graaf Schildhouders : twee Leeuwen.

De familie de Witte.

III.

JOANNES Josephus de Witte, geboren te Mechelen, op 8 Maart 1766, was zoon van Carolus Jacobus Petrus Franciscus de Witte ⁽¹⁾ en van Joanna Catharina Cavellier; hij trad in het huwelijk den 23 Mei 1805, met Maria Theresia Antoinetta Josephina Herry, weduwe van Franciscus Petrus Paulus Mens. Zij was geboren op 13 December 1769, uit het huwelijk van Jacobus Ludovicus Maria Herry, advokaat, met Maria Theresia Josephina Gasparoli.

Zooals hiervoren reeds gezegd, was het op 22 Mei 1816, dat Joannes Josephus de Witte-Herry, het kasteel «Ternessen» onder Wommelgem aankocht. ⁽²⁾

(1) Carolus Jacobus Petrus Franciscus de Witte, — Josephus de Witte en Henricus Joannes de Witte, waren kinderen (met anderen) van Carolus de Witte, oud-schepenen, en van Maria Catharina van Kessel. Deze laatste was eigenares van het buitengoed «de Witte» onder Hoboken. In 1748 behoorde dit goed aan genoemden Josephus de Witte. Deze stierf, ongehuwd, in 1770, nalatende voor

Uit het huwelijk de Witte-Herry zijn twee kinderen gesproten :

1° Joannes Josephus Antonius Maria de Witte, te Antwerpen geboren, den 21 Februari 1808 en

2° Ludovicus Josephus Antonius Maria de Witte, insgelijks te Antwerpen geboren, den 15 April 1810.

De Witte-Herry is te Antwerpen overleden (in den ouderdom van 85 jaren,) den 19 April 1851, zooals de gedenksteen op de kerk van Wommelgem getuigd.

Op dien gedenksteen staat gebeiteld ;

JOANNI JOSEPHO
DE WITTE
OVI VIXIT ANN. LXXXV. M.L.D.X.I.
ANTVERPIÆ DEFUNCTO
S.D. XIX APRIL ANN. DNI MDCCCLI
JOANNES FILIUS
PATRI BENEMERENTI
IN PACE.

Ludovicus Josephus Antonius Maria de Witte, overleed ongehuwd te Parijs, den 24 April 1853.

De titel van baron werd slechts aan Joannes Josephus Antonius Maria de Witte op 15 October 1853 toege-

erfgenamen zijnen broeder Joannes Henricus de Witte, kanunnik in sint Jacobskerk, te Antwerpen en de kinderen van wijlen zijnen broeder Carolus Jacobus Petrus Franciscus de Witte, in huwelijk met Joanna Catharina Cavellier en genaamd Joannes Josephus de Witte, — Henricus de Witte, — en Ludovicus de Witte. In 1791 werd kanunik de Witte alleen eigenaar van gezegd buitengoed, onder Hoboken. Hetzelve was omtrent 3 hectaren groot.

De stamboom der familie de Witte van voor 1500, is te vinden Bl. 339 en volgende, van het werk «Miroir des notabilités nobiliaires» door Goethals.

(2) In het werk getiteld «Notice descriptive et historique des principaux Châteaux, grottes et mausolées de la Belgique» van Charlé de Tyberchamps, gedrukt te Brussel in 1821, zou er alsdan op het goed «Ternessen» eenen Tempel bestaan hebben, van Italiaansche bouwkunde, dewelke ieders bewondering waardig was. Spijtig dat Tyberchamps er niet meer van zegt.

kend met recht van overgang aan den eerstgeboren zoon.

Joannes Josephus Antonius Maria de Witte, was lid van het Instituut van Frankrijk, alsook lid van de koninklijke Akadémië van België, sedert 6 Mei 1841, en van verschillende andere wetenschappelijke gezelschappen; hij was Ridder van het orde van Léopold sedert 26 Mei 1856, en Ridder van het Eerelegioen sedert 15 December 1854.

Op 19 April 1843 was hij te Billy bij Orléans (Frankrijk) in den echt getreden met mevrouw Anna Ludovica Maria de Crespin de Billy. Deze was te Orléans geboren op 27 Maart 1823 en was dochter van Alexander Petrus Maria de Crespin graaf de Billy en van Maria de Hallot.

Uit het huwelijk de Witte-de Crespin de Billy zijn gesproten.

1° Joannes Josephus Paulus Antonius Maria de Witte, geboren te Orléans op 8 July 1844

2° Adrianus Raymondus Alexander Maria de Witte, geboren op het kasteel van Billy (Loir et Cher) den 16 July 1845.

3° Maria Helena Alexandrina Joanna de Witte, geboren te Parijs, den 7 November 1846.

4. Alice Nathalia Maria de Witte, geboren te Parijs, den 13 April 1849.

5° Henricus Alphonsius Augustinus Maria de Witte, geboren te Antwerpen, den 18 Augustus 1851, en

6° Joannes Gaspar Maria de Witte, geboren te Parijs, den 22 December 1855.

Joannes Josephus Antonius Maria baron de Witte, betrok des winters zijne woning te Parijs, Fortinstraat, in de wijk sint Honoreus, en den zomer bracht hij te Wommelgem door.

Hij overleed te Parijs, op 29 July 1889. Zijn oudste zoon, erfgenaam van den adelheidstitel, heeft deel gemaakt van het Fransche leger.

Het kasteel van Ternessen, met aangelegene eigendommen werd in veiling gebracht door het ambt van notaris Emiel Deckers, van Antwerpen.

Den 26 Juni 1890 werden dezelve toegewezen als volgt :

Loten 1, 12 tot 24, 46 tot 73, 76 en 90 mits fr. 294,000 aan de verkoopers.

Loten 2 tot 11, 25 tot 37, 96 en 97 mits fr. 65,175 aan M. Théophiel Meeüs.

Loten 38, 39 en 40 mits fr. 900 aan de Burgerlijke Godshuizen van Antwerpen.

Loten 41, 43, 44, 45, 81, 84, 88, 89, 86, 87, 91 en 98 mits fr. 31,536 aan M. Henri van Tichelen.

Loten 82, 83 en 85 mits fr. 18,950 aan Mijnheeren Luyckx en Van Tichelen.

Loten 79, 80, 103, 104, 105 en 106 mits fr. 9800 aan M. Prosper Luyckx.

Loten 77 en 92 mits fr. 9.700 aan M. Emmanuel de Browne.

Lot 94 mits fr. 3,000 aan M. J. Blockx.

Loten 93 en 95 mits fr. 4,375 aan M. De Meulder.

Loten 74, 75, 78, 115 en 116 mits fr. 51,200 aan Baron Henry de Witte.

Loten 42, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 117, 118, 119 en 120 mits fr. 48.000 aan dame markgravin d'Aubigny geboren de Witte,

en de loten 99 tot 102, 107 en 108 mits fr. 7575 aan Baron Henry de Witte en dame markgravin d'Aubigny, ieder voor de helft.

De palmslag van het bijzonderste lot was dus voor de verkoopers zelf gedaan.

Het is slechts op 23 Februari 1893 dat het hof van Ternessen met 72 hect. 81 aren 75 centiaren van hand tot hand aangekocht werd door M. Theophiel Meeüs mits de somme van fr. 230,000.

De openbare veiling van 26 Juni 1890 had plaats ten rekweste van :

1. M. Hendrik Alphonsius Augustinus Maria, Baron de Witte, zonder beroep, te Antwerpen, Arembergstraat, 12 ;

2. M. Joannes Josephus Paulus Antonius Maria, Baron de Witte, eigenaar te Maisonnelles (Seine et Marne) ;

3. Mevrouw Alice Nathalia Maria de Witte, markgravin d'Aubigny, echtgenoot van M. Antonius Maria Edgar Henrys markgraaf d'Aubigny, ridder van het Legioen van Eer, schadronoverste van het 27ste dragonders te Parijs, aldaar wonende Schefferstraat 51, en gedomicilieerd op het kasteel van Montvaillant, gemeente Clermain (Seine et Loire) ;

4. M. Adrianus Raymondus Alexander Maria de Witte, luitenant kolonel van het 11de huzaren, te Belfort ;

5. M. Jehan Gaspar Maria de Witte, eigenaar te Parijs en gedomicilieerd op het kasteel van Connantre ;

6. Mevrouw Maria Theresia Josephina Elisabeth de Bizemont, dochter van markgraaf Jules de Bizemont, weduwnaar van Maria Helena Alexandrina de Witte, overleden op 3 February 1871.

Daar mevrouw baronnes Joannes Josephus Antonius Maria de Witte, geboren Anna Louisa Maria de Crespin de Billy verzaakt had aan de echtgemeenschap en aan het voordeel haar toegekend bij olograaf testament van 20 Juni 1863, waardoor zij algeheele legatares was benoemd, zoo waren de voornoemde kinderen de Witte de eenige en algeheele erfgenamen van hunnen gezegden vader.

Door het huwelijk van Joannes Josephus Antonius de Witte met Anna Louisa Maria de Crespin de Billy kwam hij door dezes familie in de fransche adelheid, zooals de familie de Bengy-Puyvallée, baron Freissinet, markgraaf de Bellanger, markgraaf de Vélard, de la Ville-Baugé, d'Argence, d'Amoy, graaf de Landemont, enz.

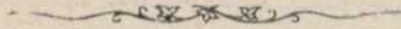
Alexandre Petrus Maria de Crespín, graaf de Billy, vader van Mevrouw de Witte, was ridder van het Legioen van Eer, gewezen kapitein adjudant major van het leger der Seine (55e voetvolk) en is overleden te Orléans op 11 December 1867 in den ouderdom van 79 jaren.

Wapen van de familie de Witte : van keel met den keper van zilver vergezeld van drie meerlen van het zelfde. Het schild is gedekt met de kroon van baron getopt met eenen helm van zilver, getralied, gekraagd en geboord van goud, gevoederd van sinopel, en gekroond met de kroon van vijf bladeren.

Helmteeken : Een meeuw van zilver met uitgespreide vleugelen, dekkleederen van zilver en keel.

Schildhouders : rechts een leeuw van goud, en links een wildeman omgordeld en gekroond met veile bladeren, met zijne knods gewapend.

Leus : Tute vide. (")

(*) Henricus Alphonsius Augustinus Maria de Witte, wonende te Antwerpen, heeft thans het recht verkregen tot den titel van baron, en dit met recht van overgang aan den eerstgeboren zoon.

De familie Meeüs.

IV.

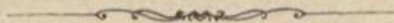

IJNHEER Theophiel Carolus Pancratius Maria Meeüs, zoon van Mr. Meeüs-Van Reeth, was geboren te Antwerpen op 13 Maart 1849. Hij was Ridder van het orde van Léopold, en uit zijn huwelijk met Mevrouw Maria Schul zijn de volgende kinderen gesproten : Clementia, Gabriella, Theophiel, Marcelus. Louisa, Angéla, Paulus, Joannes, en Suzanna Meeüs.

Door het vroegtijdig overlijden van Mijnheer Th. Meeüs, op 3 Maart 1895, had hij slechts twee jaar genot van het kasteel « Ternessen » gehad.

Hij werd begraven in den familiegrafkelder te Wynegem.

De door hem aangekochte goederen onder Wommelgem, blijven steeds het eigendom van Mevrouw Theophiel Meeüs.

Het kasteel Hullinghrode.

te Wommelgem.

I.

DOOR de bereidwillige gedienschtigheid van Mijnheer Ant. Spruyt-Matzerath, tegenwoordigen eigenaar van dit kasteel, zijn ons de volgende inlichtingen daaromtrent toegekomen :

In de zestiende eeuw was dit landgoed waarschijnlijk slechts eene uitgestrekte hoeve, in leene ontvangen van de Hertogen van Brabant. Tijdens de oorlogen van dien tijd werd dezelve verwoest, en was alsdan gekend onder de benaming van « 't goed te *Hulinghrode*. »

In het jaar 1600 was dame Joanna de Wasservas er eigenares van. Deze dame behoorde tot de familie Rockox, en was gehuwd met ridder Thomas Hutter, krijgsman, van Tyroolsche afkomst. Thomas Hutter overleed in 1605 en dame Joanna de Wasservas in 1619. — Anna Adriana van den Heetvelde, nabestaan

familielid van de overledene Joanna de Wasservas, deed tot dezès nagedachtenis een marmeren grafmonument plaatsen in de kerk van het klooster der minderbroeders, en eenen grafzerk in de kerk van Sint-Michiel, te Antwerpen.

Waarschijnlijk is het Karel van den Heetvelde, (vader van genoemde Anna Adriana van den Heetvelde) die dit goed alsdan verkreeg, er het kasteel bouwde, en de landerijen herschiep in lustige hoven, parken en wandelingen.

Zijn grafschrift geplaatst voor de kerk van Wommelgem meldt dat Jonkheer Karel van den Heetvelde heer was van Eeckgoed en van *Hulkenrode*, en dat hij overleden is op 10 December 1624.

Het goed kwam alsdan aan voornoemde Anna Adriana van den Heetvelde die zich insgelijks dame van Eeckgoed en van *Hulegenrode* noemde. Zij was getrouwd met haren neef Adrianus van den Heetvelde.

Adrianus van den Heetvelde was zelf neef van den doorluchtigen Nicolaas Rockox, junior, een der voornaamste mannen van dien tijd en waarvan Hendrik van Cuyck de levensbeschrijving gegeven heeft.

Nicolaas Rockox had geene nakomelingen en niettegenstaande wenschte hij den glorieijken naam der Rockox te zien vereeuwigen. Hij vermaakte grootendeels zijne goederen aan zijnen neef Adrianus van den Heetvelde, op voorwaarde dat deze den naam en de familiewapens van Rockox zou aannemen. Dit geschiede op 5 Décembre 1641 bij akte voor schepenen.

Adrianus van den Heetvelde overleed in 1702, het zij vier en dertig jaar na zijne vrouw. Drij zijner kinderen waren in jeugdigen ouderdom gestorven, en de oudste van hen Nicolaas Rockox, gezegd van Heetvelde, weinig begaafd, stierf tien jaar na zijn vader, zonder kinderen nagelaten te hebben.

Het kasteel van *Hulingrode*, met twee hoeven, inhoudende 30 bunders, werd alsdan vererft door

verre familieleden met name van Heetvelde en Immelot en in 1712 werden dezelve mits 21.500 guldens toegevoezen aan Maria Hendrina Martens, weduwe van Joannes Wittebol.

Haar zoon Franciscus Ignatius Wittebol, priester, werd later eigenaar der goederen waarvan gewag, en op 22 Mei 1777 verkocht hij het kasteel met de hoeven en landen aan Jhr Alexandre Joannes Carpentier-Goris mits de som van 40.000 guldens. Door dien hoogen koopprijs kan men zich een gedacht vormen van de belangrijkheid van den eigendom. (Verder zal men de akten dienaangaande vinden, alsmede de overeenkomst tusschen Alexander Joannes Carpentier-Goris en zijne kinderen, na den dood van Franciscus Ignatius Wittebol.)

In het begin dezer eeuw werden deze goederen overgebracht aan Joanna Theresia Cornelia Carpentier, dochter van Alexander Joannes Carpentier-Goris. Zij was gehuwd met Nicolaas Josephus Richardus Werbrouck, een der grootste kooplieden van Antwerpen, en die aldaar zijne woning hadt op de Meir 48/2, nevens het Paleis. Deze was broeder van burgemeester Werbrouck. (*)

Na den dood van N.-J.-R Werbrouck en bij onderhandsche akte van 20 Maart 1817, die niet meer bestaat, wierd het kasteel Hulligenrode door de weduwe Werbrouck, en hare kinderen Augustinus, koopman te Antwerpen, Ludovicus, te Wynegem, Josephus, te Berchem, Ferdinandus, Gustavus en Eugenia, verkocht aan Franciscus Nicolaas Josephus Werbrouck, zoon en broeder respectief van de voornoemde verkoopers.

F.N.J. Werbrouck was gehuwd den 24 April 1816, met Zoé Catharina d'Henssens; hij verbleef gewoonlijk te Parijs en het is aldaar dat hij op 10 November 1820 volmacht teekende. Hij was lid van het Legioen van Eer, onderscheiding welke hem waarschijnlijk vergund was geworden door Keizer Napoleon.

(*) De hiernagemelde herinneringen zijn getrokken uit de *Bulletins de la propriété de l'Escaut* van 1888.

De beste overeenkomst heerschte niet in dit huwelijk, want reeds op 22 Maart 1819, werd er eene inschrijving genomen op het kasteel « Hulligenrode » ten beloope van 89.500 gulden, om de huwelijks inbrengsten der vrouw te vrijwaren. Den 20 Januari daarna, erkende F. N. J. Werbrouck, eene somme van 35.800 guldens, schuldig te zijn aan zijne moeder. Deze som was betaalbaar binnen de vier jaar, en de goederen onder Wommelgem, wierden hiervoor in pand gesteld. Korts daarna, op 24 July 1821, werd de echtscheiding, tusschen de echtgenooten, bij vonnis, uitgesproken.

Rij minnelijke overeenkomst van 20 Maart 1823, renonceerde dame Werbrouck, aan de echtgemeenschap en er werd haar toebedeeld eene som van 11.570 guldens, betaalbaar binnen het jaar, met in pandstelling van het Kasteel « Hulligenrode » ; er werd haar alnog toebedeeld eene hoeve onder Nijlen en Kessel, en het eenig kind uit het huwelijk overgebleven, met name Franciscus Maria Augustinus, werd haar toevertrouwd tot den ouderdom van elf jaren ; het oudste, Hugo Bernardus, geboren te Antwerpen op 16 Mei 1817, kwam om in eenen ketel op de hoeve ter rechterzijde van het hof Hulligenrode.

De betaling van gezegde som geschiede niet derwijze als het gesteld was. Zoé Catharina d'Henssens, legde beslag den 24 November 1824 op het Kasteel ; den 24 Juny 1826, werd haar hetzelfde toegewezen mits 28.000 gulden, en den 30 Juny verklaarde Carolus Henricus de Wael-Vermoelen, een bovenbod van 7000 gulden teden.

Beroep werd aangeteekend tegen de toewijzing van 24 Juny, in voordeel van de beslaglegster en in dit geding intervenieerde Hect. Carolus Claude de Machy, gewezen wisselagent te Parijs, in wiens voordeel eene schulderkennis van 60.000 gulden onderteekend was door Franciscus Werbrouck, met hypothecairen onderpand, naar akte verleden te Brussel den 19 July 1822.

Franciscus Werbrouck overleed te Antwerpen op 12 February 1827, en op 10 April van zelve jaar

van zelve jaar wierd de schuldvordering van 11.570 gulden overgebracht door Zoë d'Henssens in voordeel van haren schoonbroeder Ferdinand Werbrouck.

Op 8 Mei 1828 werd het vonnis uitgesproken door het Hof van Brussel en den 16 van zelve maand werd voor het kasteel 35.500 gulden geboden door de Machy die ook de eindelijke toewijzing ervan verlangde.

Nieuwe proceduurskwestiën wierden ontdekt en eindelijk op 4 Mei 1832, ten verzoeken van dame weduwe de Machy en harer kinderen, tegen Zoë d'Henssens, had de allerlaatste toewijzing plaats in voordeel van Ferdinandus Nicolaas Josephus Werbrouck en Joanna Barbara de Wael, zonder beroep te Wommelgem mits de somme van 33.000 gulden.

De proceduur dezer inbeslagneming hadt acht jaren tijd gevraagd en de vereffing vergde er twee. Gelukkige advocaten, die zulke eenvoudige en weinig belangrijke zaak in handen wisten te houden !

Ferdinand Werbrouck verkocht het kasteel « Hulligenrode » met 42 hectaren grond, op 4 Juny 1834, aan Joannes Ferdinandus Maria Josephus Osy de Wychem, echtgenoot van Isabella Ernestina Sophia Paulina de Bosschaert, mits 127.000 frs. Het kasteel omringd van water, was in die jaren vergroot met een bijbatiment op ieder der twee vleugels.

Mijnheer Osy de Wychem, die zijne woning op het Kipdorp n° 79 bezat, overleed zonder kinderen den 11 Januari 1846 en zijne dame op 5 November 1852. Het kasteel werd vererfd voor de helft aan Eugenia della Faille, Meirplaats 83, en voor de andere helft aan vier gezusters della Faille : *Paulina*, echtgenoot van Augustinus Moretus, *Maria Catharina*, weduwe van Eduardus Guyot, *Eugenia Regina*, echtgenoot van Desiderius de Fontbaré, te Fumal en *Julia*.

Het kasteel inhoudende 45 hectaren werd op 29 July 1853 toegewezen aan Edmondus Oscar Augustinus baron de T'Serclaes, en diens echtgenote Hubertina

Maria de Gilman mits 255.000 frs. Later kochten deze ook de hoeve « Het zwijn » met 2 hectaren mits 12.500 frs.

Mevrouw de T'Serclaes overleed te Ixelles op 15 Mei 1885 en Mijnheer baron de T'Serclaes overleed insgelijks te Ixelles, op 29 February 1888.

Zij werden begraven in hunnen familiegrafkelder te Wommelgem.

Ten verzoeken der twee kinderen de T'Serclaes, zijnde Florentia Walburga, echtgenote van baron Domis de Semerpont, algemeen secretaris aan het ministerie van Justicie, en Odilia Maria, echtgenote van Oscar Arnold baron de Crombrugge de Looringhe, te Brussel, werd er toegewezen door notaris Em. Deckers te Antwerpen, den 6 July 1888, te weten :

Het kasteel « Hulligenrode » onder Wommelgem en Borsbeeck, inhoudende 35 hectaren, 11 aren, 28 centiaren mits 192.500 aan de verkoopers en de hoeve met gronden nabij het kasteel, inhoudende 35 hectaren 2 aren 82 centiaren mits de som van 111.600 frs. aan Mijnheer en Mevrouw Domis de Semerpont-de T'Serclaes.

Het is slechts in 1890 dat het kasteel definitief verkocht werd aan Mijnheer Ant. Spruyt-Matzerath, grondeigenaar te Antwerpen.

Mijnheer Spruyt-Matzerath heeft zich later alnog verscheidene hectaren landen daaraanpalende bij gekocht, en door bevallige verfraingswerken mag men zijn kasteel tegenwoordiglijk aanzien als een der schoonste der omstreken van Antwerpen.

Het kasteel Hulligenrode

te Wommelgem.

II.

TUKKEN, zich bevindende in de archieven van de gemeente Wommelgem (Inventaris n. 108) en betrekkelijk het kasteel van Hullingenrode.

A. Wij Adriaen Mertens en Joannes Franck, schepenen der heerlijkheid van Wommelgem, doen te weten dat voor ons gekomen en gecompareert is d'heer Guill. Frans Ludovicus Meeûs, ingesetenen binnen Antwerpen, als thoonder van sekeren originelen goedenisse brieff, op den 22 Maij 1777 voor die heeren sehopenen der stad Antwerpen gepasseert, onderteekend D. van Settere, waerbij bleke dat den Eerwaerden Heere Franciscus Ignatius Wittebol, priestere, om en voor eene somme van veertigh duysent guldens eens wisselgeld, Haere Majesteyts schellings tot ses stuyvers het stuck gerekend, onwederroepelijk verkoght, overgeven, gecedeert en getransporteert heeft, wel en wet-

telijck soo hij doet mits desen, aen Jon^r Alexandre Joannes Carpentier en vrouw Theresia Josepha Norbertina Goris, sijne campagne synde omwatert huys met twee pachthoeven, met huysingen, schuere, stallingen en andere edificien, hove, landen, aerde, bempden, bosschen, plantagien, gronden van erven en allen den toebehoorden, genaemt het goed te *Heuligenrode* gelegen in diversche parceelen onder den dorpe van Wommelgem, groot in 't geheel ses en twintigh bunderen en half en twee en twintigh roeden, allen aen malkanderen, paelende alsnu aen de voørs, geheele partije : oost d'abdije van St-Michiels, en het capittel der cathedrale kercke binnen Antwerpen, west de weesen van d'heer van Susteren en den Heere Choordeken de Neuf, snijd sijns selfs erve gelegen onder Borsbeke en d'erve van den Heyligen Geest van Antwerpen, en noord eensdeel de voorschrevene weesen van d'heer van Susteren, Pieter Bullens, d'abdije van St-Michiels en anderdeels het capittel cathedrael van Antwerpen, uit welcke voorschrevene geheele partye 23 bunderen liggende onder Wommelgem aen malkanderen gelijk in eenen block sijn staende tot eene volle verheffende te Leene gehouden van den Souverynen Leen hove van Brabant, en is de voors. geheele partije belast met vier schellingen ses penningen brabantse aen de kercke van Borsbeke, uijtgaende op eenen bosch ; relaes tot den voorschreven originelen goedenisse brieff 't onsen registre van woorde tot woorde geenregistreert, en waertoe brevitatis causa word gereferereert ; en in dier qualiteijt bekende en verklaerde den voorschreven thoonder comparant, soo als hij uijt crachte van de onwederroepelijke procuratie, in het eijnde van den voorschreven originelen goedenisse brief geinsereert, vermaek te doen, den geheelen inhoud van den voors originelen goedenisse brief met allen solemniteijten van rechten daertoe gerequireert, voor ons te vernieuwen en te herkennen — ten fine van rea-

lisatie en annetatie, — hebbende den voors. thoonder comparant in onse handen geristereerd den eede dat de verkooping van de voorgemelde goederen niet en is geschiet om deselve te brengen in doode handen, directelijck noch te indirectelijck achtervolgens het Edict van de Majesteijt van dato 15 Septembre 1753, en hiertoe alles voorders geschiet sijnde, hetgene naer deser bancke rechten behoort te geschieden, soo houden wij schepenen bovengenoemt de voorschreve goederen cum annexes voor wel en wettiglijk verkoght en getransporteert aen den voorgenoemden Jon^r Alexandre Joannes Carpentier, en vrouwe Theresia Josepha Norbertina Goris, sijne compagne; alles sonder argelist in kennissen sijn dese letteren besegelt met onsen gemijne schependoms segele; gegeven in het jaer onse Heere als men schreef 1779 seven dagen in de maand December.

(geteekend)frans. Guil. L. Meeûs; Adriaen Mertens; Joannes Franck; J. B. Meganck secretaris.

B. Wij Adrianus Mertens en Joannes Franck, schepenen van dezen dorpe en heerlyckheyt van Wommelgem, doen te weten dat voor gekomen en gecompareert is Peeter Naegels, inwooner alhier, als ten eindje naerbeschreven, gemachtigt bij procuratie staende in 't eindje van sekere acte op 13 february 1781 voor heeren schepenen der stad Antwerpen gepasseert, tusschen vrouwe Theresia Josepha Norbertina Goris, en Jon^r Alexandre Joannes Carpentier haeren heere man en momboir ter eene, en Jon^r Norbertus Alexandre Josephus Carpentier soo in eijgen naem als in qualiteijt van testamentelijken momboir over sijnen minderjaerigen broeder en susters, ten sterfhuijse van wijlen Jouffrouw Maria Theresia Wittebol, ter andere zijde. Bij welcke acte tusschen de comparants constituanten, is getransigeert over een omgewaertert huijs met gronde en allen den toebehoorten, genaemt het goed te Hulligenrode gelegen onder den voorschreve heerelijckheijt van

Wommelgem in sijne regnoten aldaer, hier naer volgende :

« Wij Joannes Carolus Van Heurck en Josephus De Broeta, schepenen van Antwerpen, maecken cond dat voor ons qwaemen vrouwe Theresia Josepha Norbertina Goris en Jon^r Alexandre Joannes Carpentier, haeren heere man en moimboir, deselve sijne compagne oock assisteerende, in d'eerste partije.

En Jon^r Norbertus Alexandre Josephus Carpentier soo in eijgen naem als in qualiteyt van testamentelijken momboir over sijne minderjarige broeder en susters, ten sterhuijse van wijlen Jouffrouw Maria Theresia Wittebol, geïnstitueerde erfgenaemen voor de proprieteyt, ten effecte naer beschreve geauthoriseert sijnde door mijne Eerw. Heeren de borgemeester en schepenen deser stad, uitwijsens hunne appostelle gemargeert op de requeste door hem in sijne gemelde qualiteit aen deselve heeren gepresenteert wesende van dato 3 february 1781, onderteekent G. Le Grelle, ten desen in originali gesien, alsoo in de tweede en laetste partije ; welcke comparanten verklaerende ten overstaen van Jon^r Josephus De Broeta schepenen in de weth deser stad, als gewesenen commissaris op de voorgemelde requeste, aengegaen en geteeckent te hebben sekere onderlinghe transactie van woorde tot woorde hiernaer volgende en luydende aldus :

Alsoo wijlen den Eerw. Heere Franciscus Ignatius Wittebol in sijn leven priester alhier en maternelen oom der tweede ondergeteekende, soo aen haer als aen der selver heere man Jon^r Alexandre Carpentier op 22 maj 1777, wel en wettiglijk verkocht heeft, een omwaertert huijs met gronde en allen den toebehoorten genaamt het goed te Hulligenrode, gelegen onder de Parochie van Wommelgem, breeder gespecificeert bij acte van goedenisse, voor heeren Schepenen deser stad gepasseert, waertoe alhier gerefereerd word, item voor de somme van 40.000 guldens, waeroppe sij twee

eerste ondergeteekende van dan afgequeten hebben eene somme van 10,000 guldens, en voor de resterende somme van 30.000 guldens in dato 14 Januarij 1777, verleden eene manuele acte van obligatie, waerbij sij aen hunnen oom beloofde te betaelen bij forma van lijfrente sijn natuerelijck leven gedurende, de somme van 900 guldens courant 's jaers, mitsgaeders aen Jouffvrouw Maria Theresia Wittebol sijne sustere in cas de selve aen hem overleefde.

En soo alsnu den voors. heere franciscus Ignatius Wittebol en sijne sustere Jouff. Maria Theresia Wittebol, beide in den gepasseerden jaere 1780 sijn komen te overlijden, en dat bij deselver reciproquen testamente de dato 28 Julij 1778 blijkt dat sij die twee eerste ondergeteekende, universele erfgenaeme usufruitair geïnstitueerd hebben, en derzelver kinderen voor de proprieteijt, soo stonde daer questie en geschil te reysen tusschen de twee eerste ondergeteekende, en hunnen sone Jon^r Norbertus Alexandre Josephus Carpentier, als aangestelden testamentelijken mamboir over sijne minderjarige broeder en susters, bij den voorgemelden testamente benefens hem geroepen tot de propieteyt der testateuren naer te laetene goederen, als pretendeerende de twee eerste ondergeteekende dat mits de afljvigheijt van hunne voorgemelde oom en tante, hunne obligatie van 30.000 guldens is komen te cesseeren, als bestaen hebbende in eene oprechte en naeckte lijfrente, soo als ook bij adviesen van drij voornoemde advocaeten van den souverijnen raede van Brabant verstaen is geworden; pretendeerende ter contrarie den derden ondergeteekenden, soo voor sijn selven, als in qualiteijt van testamentelijken momboir over sijne minderjarige broeder en susters ten gemelde sterffhuijse, dat de voors. hooft obligatie van 30.000 gulden altijt subsisteert en dat de 900 gulden jaarlijks aen hunne oud oom en tante mateneel, betaeld wesende à rato van 3 per cent, maer woordelijck voor lijff-

rente genaemt en word, en voorts om andere middelen diewelcke om corthijts wille alhier niet worden oorgehaelt.

Zoo is 't dat de drij ondergeteekende, alles noghtans onder aggréatie, van mijne Eerw. heeren van het magistraet, alhier ter interventie van goede lieden, verclaeren overeengekomen te sijn in der manieren naer volgende te weten :

Dat de twee eerste ondergeteekende, alhoewel ongehouden, van alsnu verclaeren te cederen en te transporteeren aen en ten behoeve van den derden ondergeteekenden, soo voor hem als in qualiteijt van testamentelijken momboir over sijne minderjarige broeder en susters ten sterfhuyse voormeld, voor de naeckte proprieteijt het hiervorens genoemd omwaertert huys met gronden en toebehoorten gestaen en gelegen te Wommelgem, soo en gelijk sij hetselve in dato 22 may 1777 inkoop verkregen hebben, vrij en onbelast.

Soo noghtans dat mits de cessie en de transport voors. het voors. hoff en annexe goederen sonder consideratie van eenig Leen of voor uijtrecht van den oudsten, gecenceerd zal worde medegevallen te sijn in de geotroijerde dispositie van wijlen de twee eerste ondergeteekende oom en tante wijlen, in der voegen dat den derden ondergeteekenden als oudsten sone daer inne geen prerogatief en sal genieten, maer aen alle der twee eerste ondergeteekende kinderen, sonder exeptie van ouderdom of sexe in egaelē portien sal toebehooren, den derden ondergeteekenden voor sijn selven sulckx aggréerende en aennemende bij desen, mits gaeders soo voor sijn selven als in sijne qualiteijt voor sijnen minderjarigen broeder casu quo te renonceren aen allen voorrecht of preciput.

Met dese restrictie nochtans, en onder dese expresse conditie, dat het voors. Hoff met alle de toebehoorten niet sullen gecenseert worden deel te maecken van de usufruitaire justitucie in hoofde van de tweede onder-

geteekende, maer dat in cas van haere voor aflijvigeit, den eersten ondergeteekende deszelfs heere man Joncker Alexandre Joannes Carpentier, hetselve hof met allen den toebehoorten en gronden van erven, sal blijven in tochte bezitten zijn natuerelijk leven gedurende, en daarvan hebben en behouden het absoluut en exclusieff gebruijck, laetende die twee eerste ondergeteekende uijt consideratie van dien en cedeerende aen den derden ondergeteekenden soo in eijgen naem als in qualiteijt van testamentelijke momboir, over sijne minderjarige broeder en susters in egaele portien, alle de embellissemerten en verbeteringen daeraen reeds gedaen en alnogh te doen.

Verstaende noghtans dat de cessie van eigendom hiervorens gedaen, en reserve van tochte, alleeneijck den eersten ondergeteekenden niet en sal beletten van op het voors. goet te cappen, te planten, uijtte-roeijen en 't hunnen profijte te verkoopen, vermeerderen of verminderen, van bosschen en dreven, haegen, enz. veranderingen te doen aen de huijsen daerop staende, allen hetwelcke aen de twee eerste ondergeteekende volkomentlijk sal wesen gepermitteerd en finaeijck dat de twee eerste ondergeteekende het selve goet hun leven geduerende, sullen gebruijcken als eijgen goet sonder contradictie van hunne kinderen.

Enz. Enz. Actum Antwerpen 30 January 1781.

Het kasteel Bulligenrode

te Wommelgem.

III.

DIJNHEER Werbrouck, had in 1819 de schoone breede grachten rondom dit kasteel doen graven of 's minstens merkelyk doen verbreedten.

Dienaangaande vinden wij in het werk van Ph. van der Maelen, (bladz. 41) gedrukt in 1834 en dragende voor titel : « Dictionnaire géographique de la province d'Anvers » de volgende mededeelingen van M. Arnault, fransche geleerde. (1766-1834.)

« Men ontwaarde op 1 1/2 m. diepte, eene laag schelp, dewelke in hoeveelheid vermeerderde toen men 3 meters diepte had. In het onderste gedeelte van die bank, ontdekte men versteende overblijfsels tusschen den schelpgrond... enz. Men vond er goedbewaarde tanden en beenderen van groote zeevisschen, onder andere van de *squalus carcharias* en van de *squalus galeus*, die eene blauwachtige schaliekleur hadden.»

Dit alles levert een bewijs, dat de waters der zee, duizende jaren geleden, tot hier kwamen.

de T' Serclaes,

DMOND- Oscar- Augustin- Ghislain, baron de T' Serclaes, geboren te Wommersom, op 29 Mei 1818, was zoon van Jean- François- Charles- Ghislain, baron de T' Serclaes de Wommersom, en van Maria Catharina van der Gote de Metz-Blanc-Bois.

Hij was doktor in de rechten van 1 Sept. 1839. — aan het ministerie van buitenlandsche zaken gehecht van 10 Maart 1840, — aan de legatie van 5 December 1840, — secretaris van het cabinet van den minister van buitenlandsche zaken van April 1841 tot Juni 1847, — bureel-overste aan de directie van staatkundige zaken van 30 Augustus 1845, — legatie raadsheer van 15 Augustus 1850, — ridder van het Eerelegioen en van den Roorden Adelaar van Pruisen.

Hij was burgerlijk te Ranst in den echt getreden op 10 April 1849 en in de kerk van Sint Augustinus te Antwerpen 's anderendaags getrouwd, met Hubertina Maria de Gilman, geboren te Ranst op 23 Mei 1823, dochter van Hyacinthe Joseph Jean Nepomucène, baron de Gilman de Zevenbergen en van Josephina Clara Maria de la Faille de Leverghem,

De kinderen van baron de T^h Serclaes-de Gilman :

1) Florencia- Walburga- Constantia- Maria- Josephina- Alouisa- Ghislana, baronnes de T^h Serclaes, is geboren te Sint Josse-ten-Noode, op 14 Januari 1850.

2) Odila- Maria- Theresia- Hildegarda- Josepha-Barba- Ghislana, baronnes de T^h Serclaes, is geboren te Sint Josse-ten-Noode, op 5 December 1851.

Wapen : van keel met den leeuw van zilver, geklauwd, getongd en gekroond van goud, de steert gespleten, dragende op de linkerschouder het wapen van Bygaerden, dat is : van goud, het hoofd geschaakt van zilver en sabel van twee trekken. Het schild is gedekt met de kroon van 5 bladeren, overtopt van twee helmen de eene van zilver en de andere van goud, getralied, gekraagd en geboord van goud, gevoederd van keel.

Helmteeken : Rechts een hoofd en hals van een arend van zilver, gebekt en getongd van goud tusschen eene vlucht van keel, en links eenen ontplooiden arend van sabel, gekroond met eene keizerlijke kroon. Schildhouders : Twee leeuwen houdende twee standaarden de eene rechts met de volle wapens van T^h Serclaes, en links van keel met het turks pacha hoofd, waarop de tulband versierd is met de gekromde gouden struisvogelveeren.

Schreeuw : Brabant ! Brabant !

Leus : Fortiter et Fideliter.

De familie d' Affaytady.

EEDS op verscheidene plaatsen van ons werk hebben wij gesproken van leden der familie d'Affaytady, en wij denken het niet onnoodig, haar alhier eenige regelen toe te wijden.

Deze familie was afkomstig van Cremona, in Italia.

Franciscus d'Affaytady behoorde tot deze gekende familie; hij was boezemvriend van de koning van Portugal, en deze ondernam niets vooralleer hem raad te vragen.

Toen Franciscus d'Affaytady stierf, liet hij slechts twee zonen na, die in Portugal verbleven. Hij had ook twee broeders de genaamde P. Martinus en de genaamde C. Ludovicus: beiden waren verkleefd aan het huis der Prinsen van Milaan.

Joannes Carolus d'Affaytady (de ouden stukken zeggen Jehan Carlo de li Affaytadi, hetgene de italiaansche afkomst genoegzaam bewijst) was kleinzoon van C. Ludovicus.

Tijdens den oorlog tegen de duitsche prinsen door Karel V, werd deze ondersteund door de geldelijke hulp van Joannes Carolus d'Affaytady.

Deze vestigde zich te Antwerpen in het jaar 1498 en had buitengewoone voorspoed in alle zijne handelszaken.

In 1545 kocht hij van den Keizer de heerlijkheid van Ghistelles, en op 29 December 1535 kocht hij het kasteel van Selsaeten onder Wommelgem.

Het werk « Prospectus castellorum et prætoriorum procerum et nobilium Brabantiae ex museo Jacobi baronis le Roy » sprekende van het kasteel van Selsaeten, zegt dat dit kasteel vroeger de vrije bezitting was der familie van Berchem.

Jan van Berchem was zoon van Jan de Groote of zooals letterlijk in de adelheidsbrieven staat : *Groot Jans sone wiens vader Willem was*, en woonde op het kasteel van Selsaeten tot het jaar 1535, alswanneer Joannes Carolus d' Affaytady, edelman van Cremona dit kasteel aankocht en het herbouwde in toskaanschen stijl. Korts daarna (1542) werd het kasteel in brand gestoken door de benden van Marten van Rossem; maar dit alles hebben wij vroeger reeds besproken.

De oude stukken zeggen alnog dat aan dit kasteel veilige toevlucht en andere bevoorrechte vrijheden verbonden waren.

In 1555 kochten Joannes Baptist en Joannes Carolus d' Affaytady, eene suikerraffineerderij in de korte Raapstraat te Antwerpen, op eene grond groot ongeveer 1200 meters, voortkomende van de firma Michelé en Geronimo Deodati en C^o. Het huis dat de rechtervleugel van het N° 8 in die straat vormt, bestaat thans nog in zijnen oorspronkelijken staat.

De adelheidsbrieven der familie d' Affaytady van 1563 (later goedgekeurd door Koning Willem van Holland) vermelden dat Johannes Carolus d' Affaytady, tijdens de regeering van de Koningen van Hongarië, de stad Antwerpen vrijwaarde tegen het vijandelijk leger dat naar daar rukte, tot de aankomst van Karel V.

Joannes Carolus d' Affaitady is overleden den 24 December 1555 en werd begraven in de koor der kerk van Ghistelles.

Ziehier zijn grafschrift :

NOTUS JOANNES TOTO BENÈ CAROLUS ORBE
GENTIBUS ET VARIIS, ET CARUS REGIBUS HOSPES.
ANTE ALIOS TIBI, QUEM SENSISTI, CAROLE CAESAR,
PRÆSIDIUM DUBIIS NON ASPERNABILE REBUS,
HIC JACEO, NEC OPES FATUM POTUERE MORARI,
NEC PRETIUM EXIMII CLARAE VIRTUTIS HONORES.
NASCENTEM AFFETTATA DOMUS. LAETATA CREMONA EST,
ANDOVERPIA NECEM DOLUIT. NUNC FLANDRIA SERVAT
CLAUSUM MARMOREO DOMINUM GHISTELLA SEPULCRO.

Joannes Carolus d' Affaytady was in huwelijk geweest met Lucretia d' Affaytady, zijne nicht, dochter van Joannes Franciscus, overleden op 19 Maart 1569 en begraven in de kerk van Sion te Lier.

Haar grafschrift luidt als volgt :

LUCRETIAE AFFETTATÆ JOHAN. CAROLI. DUM VIXIT, D.
DE GHISTELLES UXORI, MATRONAE, CLARITATE PARENTUM
ILLUSTRI, JOANNES-FRANCISCUS, COSMAS ET CAESAR. FF.
TRESQUE EORUM SORORES PP. ANNO DOMINI MDLXXI.
OBIIT ANNO MDLXIX MARTII. XIX.

Alswanneer Joannes Carolus d' Affaytady zich te Antwerpen had gevestigd, waren verscheidene zijner familieleden insgelijks van Italië medegekomen, en de familie verspreidde zich in Lier, Mechelen, Leuven en gansch Brabant door.

In de kerk van Sint Kwinten, te Leuven was in 1759 het volgende opschrift te lezen :

MDLXXIV

THOMAS LOVANI NATUS
OVIUNDUS

CREMONA. OPP. INSUBRIAE CELEBERRIMO,
AFFAITORUM FAMILIA NOBILISSIMÂ,

HIC JACET, TUAS, LECTOR, PRECES EXPOSCENS.
OBIIT DIE SECUNDÂ MENSIS DECEMBRIS.

Johannes Carolus d' Affaytady heeft minstens zes kinderen nagelaten ; den oudsten van hen werd op 23 Mei 1563 als Prins van Hilst erkend.

Deze stierf in Italië in het jaar 1595 zonder nakomelingen.

Den 21 Januari 1676 werd het vrijheerlijkheid en goed van Ghistelles opgericht tot graafschap, in voordeel van Joannes Franciscus d'Affaytady, die zoon was van Joannes Carolus († 1635). Hij was bijgevolg de eerste graaf van Ghistelles en overleed op 8 Februari 1681.

Alhier worde nog gezegd dat in de kerk van Sint Gomarus te Lier, zich voortreffelijke geschilderde vensterramen bevinden, geschonken door doorluchtige personen en ridderlijke geslachten, zooals die van Immerseel, van d' Affaytady, enz.

Wapen van de familie d'Affaytady : van azuur met den toren van drie verdiepen in goud, met de poorten van dabel :

Kroon van vijf bladeren.

Schildhouders : twee leeuwen van goud, getongd van keel.

Leus : Je vive en espoir.

De familie Agie.

USTAAF Agie, ridder der St-Gregorius order,
geboren te Antwerpen op 18 April 1834,
zoon van Karolus Gregorius en Clementia
Bethune, trad in het huwelijk op 2 Mei
1863 met Emma de Cock, geboren te Ant-
werpen op 26 Juni 1834, aldaar overleden op
9 October 1885, dochter van Théodorus en
Adelaïda Le Grelle.

Hunne kinderen zijn :

- 1° Maria- Josepha- Julia- Adela- Margaretha,
geboren te Antwerpen op 27 December 1864.
- 2° Clementia- Margaretha- Maria- Josepha- Emma-
Adela, geboren te Antwerpen op 23 Januari 1868,
trad aldaar in het huwelijk den 16 Augustus 1890,
met Baron Karolus Bethune, zoon van Baron Paul
Bethune, eerste ondervoorzitter van den Belgischen
Senaat, en van Adelaïda Eliaert.
- 3° Josef- Maria- Karolus- Edmond- Gustaaf, geboren
te Antwerpen op 31 Maart 1870.

Wapen van de familie Agie : van zilver met het kruis van keel, gecantoneerd van vier sterren van zes stralen van azuur.

Helmteeken : Eene ster van het schild in eene vlucht van zilver en keel.

Dekkleederen : Rechts van keel en zilver en links van azuur en zilver.

Leus : Age quod agis.

Einde van het eerste deel.

BEKNOPTE INHOUD

VAN HET EERSTE DEEL.

	BLADZ.
Een woord van dank	2
Voorrede	4
Inventaris der oude Archieven van Wommelgem .	5
Burgemeesters van Prairial Jaar IX	10
De Zeer Eerw. Heeren Pastoors sedert 1604	12
Notarissen der residentie Wommelgem	15
Secretarissen sedert Salicati F.	17
I. Historische herinneringen van Wommelgem en van de familie van Immerseel volgens baron le Roy. Wie was baron le Roy ?	18
II. Historische herinneringen van Wommelgem vol- gens J. B. Stockmans, en de heeren De Raadt en J. B. Stockmans	24
III. Historische herinneringen van Wommelgem vol- gens Kanunik Reusens en Barbier.	
A. de heerlijkheid dier gemeente en	
B. de vijf beneficiën.	29

1. Van het kasteel van Selsaeten	33
2. Van Sint Jans kapel	36
3. Van de HH. Apostelen Petrus en Paulus	37
4. Van de eerste fondatie	} van Ons Lieve Vrouw
5. Van de tweede fondatie	
IV. Eenige terechtwijzingen	40
Hôtel der familie van Immerseel, te Antwerpen, vol- gens Aug. Thijs	43
Proces van 1763. aangaande de reparatie van den Kerktoeren van Wommelgem	45
De Herenthalsche Vaart.	51
Accoord aangaande het Spui van het jaar 1552	52
De overstromingen van het Schijn	57
Herinneringen van de zestiende eeuw	59
Het kasteel van Ternessen: de familie Vermoelen	62
De familie de Cornelissen	66
De familie de Witte	70
De familie Meedûs	76
Het kasteel Hulligenrode, I, II en III	77
Baron de T' Serclaes	91
De familie d'Affaytady	93
De familie Agie	97

Einde van de tafel van het eerste deel.